

ZARZĄD GMINY GRAŻAWY

**STUDIUM
UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO**

Tom II

**KIERUNKI
ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO**
(Część opisowa)

Pracownia Usługowa Budownictwa „ARCHITECTON” -

- Edward Morczyński, ul. Zaulek 4/5, 86-300 Grudziądz, tel. 46 25949

GMINA GRAŻAWY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Tom II

**KIERUNKI
ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO**
(Część opisowa)

SPIS TREŚCI:

CELE, KIERUNKI I SZANSE ROZWOJU GMINY	5
I. Cele rozwoju gminy.	5
1. Cele nadrzędne	
2. Cele warunkujące realizację celów nadrzędnych	
II. Główne kierunki rozwoju	5
III. Szanse rozwoju.	6
1. Relacje zewnętrzne	
2. Sfera społeczna	
3. Sfera gospodarcza	
4. Infrastruktura techniczna i komunikacyjna	
OCHRONA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	8
I. Identyfikacja problemów ekologicznych.	8
II. Główne bariery i ograniczenia rozwoju wynikające z uwarunkowań przyrodniczo-ekologicznych	9
1. Przemysł rolno-spożywczy	9
2. Rolnictwo wielkotowarowe i wielkoobszarowe	10
3. Infrastruktura mieszkaniowa	10
III. Kierunki zagospodarowania przestrzennego w aspekcie uwarunkowań przyrodniczych i ochrony środowiska	12
1. Obszary i obiekty chronione	12
2. Uwarunkowania środowiskowe do rozwoju poszczególnych funkcji gospodarczych i społecznych	16
3. Polityka ekologiczna gminy	28
4. Monitoring środowiska	31
IV. Bibliografia (w wyborze)	32
OCHRONA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	34
I. Zasady ochrony dóbr kultury	34
1. Stanowiska archeologiczne	34
2. Wsie o zachowanym układzie przestrzennym i zabudowie o wartościach kulturowych	34
3. Zespoły pałacowo-parkowe	35
4. Obiekty sakralne	35
5. Obiekty techniki i kultury materialnej	35
II. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego	36

KIERUNKI PRZEMIAN SPOŁECZNYCH	38
I. Demografia	38
II. Mieszkalnictwo	40
III. Infrastruktura społeczna	42
KIERUNKI ROZWOJU GOSPODARCZEGO	44
I. Rolnictwo	44
II. Przemysł	45
III. Turystyka	46
IV. Leśnictwo	47
KIERUNKI ROZWOJU KOMUNIKACJI	48
I. Drogi	48
II. Koleje	49
III. Komunikacja zbiorowa	49
IV. Zaplecze techniczne transportu	49
KIERUNKI ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	50
I. Zaopatrzenie w wodę	50
II. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków bytowo-gospodarczych	51
III. Elektroenergetyka	52
IV. Gazownictwo	53
V. Telekomunikacja	54
VI. Melioracje	55
VII. Usuwanie odpadów	56
OBSZARY DO OBJĘCIA MIEJSCOWYMI PLANAMI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	58
BIBLIOGRAFIA	59
WYKAZ MAP STANOWIĄCYCH INTEGRALNĄ CZĘŚĆ „STUDIUM”	60

CELE, KIERUNKI I SZANSE ROZWOJU GMINY

I. CELE ROZWOJU GMINY.

1. Cele nadrzędne:

- * podniesienie poziomu jakości życia mieszkańców gminy zmniejszające dystans w tym zakresie do mieszkańców krajów Unii Europejskiej,
- * stanowienie ładu przestrzennego w uwarunkowaniach zrównoważonego rozwoju (ekorozwoju).

2. Cele warunkujące realizację celów nadrzędnych:

- * utrzymanie stanu posiadania przez ochronę istniejących zasobów przyrodniczych i walorów dziedzictwa kulturowego; zasoby przyrodnicze należy rozwijać,
- * unowocześnienie rolnictwa, w tym upowszechnienie technologii produkcji ekologicznych,
- * rozwój różnorodnej działalności gospodarczej, małych i średnich przedsiębiorstw,
- * rozwój gospodarki turystycznej z zachowaniem zasad ekorozwoju,
- * osiągnięcie pełnego rozwoju układów infrastruktury technicznej,
- * poprawa kondycji społecznej ludności, w tym podniesienie poziomu wykształcenia.

II. GŁÓWNE KIERUNKI ROZWOJU.

Warunki przyrodnicze zdecydowały i będą nadal decydować o kierunkach rozwoju przestrzennego i gospodarczego. Południowa część gminy, składająca się prawie wyłącznie z terenów rolnych, będzie odznaczała się aktywnością gospodarczą ukierunkowaną na wysokotowarowe rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze. Natomiast północna część gminy, składająca się z terenów posiadających wybitne walory przyrodnicze jest predestynowana do prowadzenia gospodarki proekologicznej i turystyczno-

wypoczynkowej. Cała gmina jest włączona do obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”.

Gmina Grażawy, a zwłaszcza jej południowa część stanowić będzie bezpośrednie zaplecze żywnościowe dla ośrodka subregionalnego - miasta Brodnicy. Z kolei miasto zapewni pełną obsługę ludności i gospodarki gminy w zakresie podstawowym, ponadpodstawowym i częściowo w zakresie potrzeb wyższych.

III. SZANSE ROZWOJU.

1. Relacje zewnętrzne:

- * położenie przy szlakach komunikacyjnych: kolejowym (linia drugorzędna) i drogowym (droga krajowa nr 544 - od 1.01.1999 r. droga wojewódzka),
- * atrakcyjne tereny turystyczne o znaczeniu krajowym („Zielona Płuca Polski”),
- * relatywnie czyste środowisko naturalne,
- * wzrastające zapotrzebowanie ludności miejskiej na wypoczynek w warunkach środowiska naturalnego,
- * możliwości rozwoju turystyki w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym przy wykorzystaniu także rzeki Drwęcy (powiązanie z sąsiednim województwem).

2. Sfera społeczna:

- * duże zasoby siły roboczej,
- * obiekty zabytkowe i znaczna ilość obiektów mających walory zabytkowe,
- * stosunkowo dobra obsługa lekarska (ośrodek zdrowia w Radoszkach).

3. Sfera gospodarcza:

- * istnienie stosunkowo dużego zakładu pracy, jakim jest Wytwórnia Mebli „ANNA”,
- * wzrost drobnej przedsiębiorczości,
- * tendencja do tworzenia dużych gospodarstw.

- * występowanie złóż surowców mineralnych (jeszcze obficie w gminach sąsiadujących),

4. Infrastruktura techniczna i komunikacyjna:

- * dobre powiązanie z województwem i krajem,
- * zaspokajane potrzeby na wodę dzięki zasobom wód wglębnych,
- * gmina w dużym stopniu zwodociągowana (70% na koniec 1997 roku),
- * sukcesywne kanalizowanie gminy (oczyszczalnia ścieków we wsi Bartniczka),
- * projektowanie przebiegu przez gminę gazociągu wysokiego ciśnienia.

OCHRONA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

I. IDENTYFIKACJA PROBLEMÓW EKOLOGICZNYCH.

Przedstawiona w tomie I niniejszego opracowania analiza uwarunkowań przyrodniczych i socjologicznych wykazała, że obszar gminy należy do najcenniejszych przyrodniczo i do najbardziej „czystych” rejonów, istniejącego jeszcze do dnia 31.12.1998 r., województwa toruńskiego. Stanowi teren o nieprzeciętnych walorach naturalnych, a zarazem charakteryzuje się niewielką skalą zagrożenia środowiska. Mimo rolniczego charakteru gminy, niekiedy rolnictwa o znacznej intensywności, dzięki dużej odporności i wysokiej kondycji środowiska, obszar cechuje się nadal dużą bioróżnorodnością ekosystemów, zwłaszcza w części północnej i północno-wschodniej gminy.

Obszary o wysokich i bardzo wysokich wartościach przyrodniczych zajmują ponad 57% powierzchni gminy. Wartości te zadecydowały między innymi o tym, że:

- część terenu gminy znalazła się w Górznieńsko - Lidzbarskim Parku Krajobrazowym i w obszarze chronionego krajobrazu,
- na obszarze gminy powstały jako jedne z pierwszych w województwie użytki ekologiczne,
- w gminie Grążawy ostoję znalazły bobry i inne gatunki zwierząt chronionych; liczne są też stanowiska chronionych i rzadkich gatunków roślin,
- ekologiczny charakter gminy pozwolił na włączenie do granic obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”.

Przeprowadzona waloryzacja przyrodnicza wskazuje, że obszar gminy Grążawy jest predysponowany do pełnienia - poza funkcją ekologiczną - wielu różnorodnych innych funkcji gospodarczych, które nie spowodują degradacji środowiska i dysharmonii w krajobrazie. Należą do nich m.in.: rolnictwo, a zwłaszcza rolnictwo integrowane, przetwórstwo rolno -

spożywcze, gospodarka wodna, gospodarka leśna i w ograniczonym zakresie turystyka.

Aktualny stan środowiska i lista problemów ekologicznych w gminie Grażawy podobne są do innych obszarów typowo rolniczych, pozbawionych przemysłu. **Największym problemem jest tu nadmierne zanieczyszczenie wód powierzchniowych**, a źródłem ich degradacji są głównie zanieczyszczenia obszarowe. Ze względu na swój przestrzenny, niekontrolowany charakter, zagrożenia te są trudne do ograniczenia i neutralizacji. Obok nich do degradacji wód przyczyniły się źródła punktowe, a zwłaszcza ścieki z zakładów rolnych oraz ścieki komunalne.

Dużo problemów i konfliktów ekologicznych wynika z ubóstwa terenów leśnych i zielonych (zwłaszcza w części południowej gminy). Wiąże się z tym zagrożenie jakości wód powierzchniowych i płytkich wód podziemnych zanieczyszczeniami obszarowymi oraz zagrożenie erozyjne gleb.

II. GŁÓWNE BARIERY I OGRANICZENIA ROZWOJU WYNIKAJĄCE Z UWARUNKOWAŃ PRZYRODNICZO-EKOLOGICZNYCH.

1. Przemysł rolno - przetwórczy.

- Podstawową barierą jest brak na terenie gminy właściwych pod względem parametrów hydrologicznych, odbiorników ścieków oczyszczonych. Istniejące na terenie gminy rzeki, takie jak Drwęca, Pissa, Brynica i drobne ciek, jak np. Samionka, nie są odpowiednimi odbiornikami ścieków z przemysłu wodochłonnego. Ich naturalny charakter oraz krajobrazotwórcza funkcja powinna zostać jak najdłużej zachowana.
- Inną barierą dotyczącą przemysłu rolno - przetwórczego jest fakt, że 57% obszaru gminy znajduje się w granicach obszarów chronionych. Dlatego znaczna intensyfikacja przemysłu o takim charakterze pogorszy bardzo wysokie walory arosanitarnie gminy i obszarów chronionych.

- Typowy przemysł rolno - przetwórczy, jak: cukrownie, gorzelnie, mleczarnie, przetwórstwo owocowo - warzywne, mieszalnie pasz i inne wymagają dysponowania właściwym, ze względów lokalizacyjnych terenem. W części dolinnej gminy związanej z Drwęcą i Brynicą, takich obszarów praktycznie nie ma.

Pozostała część gminy, jako rolnicza przestrzeń produkcyjna o dobrych glebach, zajmująca wysoczyznę morenową, powinna stanowić wyłącznie bazę produkcyjną dla rolnictwa.

- Powyższe jednak nie wyklucza powstawania drobnych obiektów przetwórstwa rolno - spożywczego o charakterze lokalnym.

2. Rolnictwo wielkotowarowe i wielkoobszarowe.

- Główną barierą rozwoju takich gospodarstw rolnych jest cenne środowisko przyrodnicze zachowane w postaci zbliżonej do naturalnej. Dotyczy to głównie istnienia na wysoczyźnie śródpolnych oczek wodnych, obszarów podmokłości zadrzewionych i zakrzewionych, tworzących lokalne i ponad- lokalne ciągi ekologiczne.
- Przeszkodą w tworzeniu wielkoobszarowych gospodarstw jest występujące tu zjawisko silnej erozji wietrznej i wodnej. Znakomicie przeciwdziała tym zjawiskom system śródpolnych zadrzewionych miedz i obszarów zadrzewień występujących często na skarpach wśród gruntów rolnych. Swego rodzaju fitomelioracją są obszary podmokłych łąk i pastwisk, regulujące stosunki wodne gruntów ornych do nich przylegających.
- Obszar doliny Drwęcą i Brynicy wraz ze strefą krawędziową wysoczyzny nie powinien stanowić bazy dla intensywnego rolnictwa.

3. Infrastruktura mieszkaniowa.

- Dla budownictwa zagrodowego wynikającego z potrzeb mieszkańców gminy na obszarze wysoczyzny nie ma barier.

- Dla budownictwa osiedlowego wyróżniającego się pod względem warunków gminy barierami są:
  - na wysoczyźnie: dobre gleby, bioróżnorodność przyrodnicza i liczne doliny drobnych cieków, jak np. dolina Pissy,
  - w dolinie Drwęcy i Brynicy barierami są: funkcja ochronna tych terenów,
gleby organiczne, różnorodność szaty roślinnej i ostoja ptactwa wodnego, niekorzystne warunki hydrogeologiczne, predyspozycje do tworzenia się inwersji termicznych.
- Dla budownictwa letniskowego.

Na terenie gminy Grażawy brak jest typowych jezior dla turystyki pobytowej (z wyjątkiem na niewielką skalę Jeziora Samińskiego). Istniejące walory przyrodnicze pozwalają za to na funkcjonowanie turystyki kwalifikowanej o ukierunkowanych profilach, np. kajakarstwo (Drwęca - Kanał Brynica), rajdy konne, rowerowe i piesze oraz agroturystyka.

Możliwy jest też rozwój na niewielką skalę indywidualnej turystyki pobytowej na bazie budownictwa letniskowego. Pojawiają się pierwsze „dzikie” obiekty turystyczne.

Barierą rozwoju obszaru gminy powodującą konflikty środowiskowe są ponadto:

- braki w kanalizacji oraz w oczyszczaniu ścieków bytowo - gospodarczych,
- niepełne zwodociągowanie,
- silne urzeźbienie terenu i związane z tym zagrożenie erozyjne gleb.

III. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO W ASPEKCIE UWARUNKOWAŃ PRZYRODNICZYCH I OCHRONY ŚRODOWISKA

1. Obszary i obiekty chronione.

Ze względu na ponadregionalne znaczenie obszaru gminy Grażawy w systemie powiązań ekologicznych priorytetowym zadaniem proekologicznym jest konieczność ochrony najbardziej wartościowych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym rejonów gminy.

Górznieńsko - Lidzbarski Park Krajobrazowy (GLPK):

Na terenie Parku i jego otuliny obowiązują zasady gospodarowania określone Rozporządzeniem nr 1/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 11 września 1990 roku (Dz.U. Woj. Toruńskiego Nr 18, poz. 205). Wykaz zakazów, nakazów i ograniczeń obowiązujących na terenie GLPK zawiera etap I niniejszego opracowania.

Projekt planu ochrony Górznieńsko - Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego wprowadza rewizję granic GLPK. Likwidacji ulega dotychczasowa strefa ochronna GLPK. Tereny strefy ochronnej wchodzi w skład obszaru chronionego krajobrazu „Dolina Drwęcy”. Przebieg granicy Parku na terenie gminy Grażawy pozostaje bez zmian.

Plan ochrony formułuje następujące **wytyczne ogólne** do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Grażawy:

- w budownictwie stosować wyłącznie formy architektoniczne nawiązujące do tradycji regionalnej,
- chronić maksymalnie wody powierzchniowe i podziemne oraz gleby przed wszelkimi zanieczyszczeniami,
- opracować szczegółowy program zalesień uwzględniający w szczególności uwarunkowania ekologiczne i krajobrazowe,
- tereny leśne wyłączyć z użytkowania turystycznego za wyjątkiem znakowanych szlaków turystycznych,

- zrehabilitować i zagospodarować grunty zdegradowane i nieużytki,
- opracować miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego otoczenia jeziora Samińskiego poprzedzony specjalistycznym studium ochrony jeziora i jego zlewni bezpośredniej,
- ustalić szerokości pasów ochronnych wokół wytypowanych jezior i wzdłuż cieków wolnych od zabudowy kubaturowej, na terenie których zabrania się:
  - * budowy nowych obiektów i urządzeń,
  - * rozbudowy istniejących obiektów i urządzeń,
  - * prowadzenia i rozbudowy instalacji podziemnych,
  - * dojeżdżania do brzegów akwenów w miejscach udostępnionych dla

ruchu

na odległość mniejszą niż 20m pojazdami silnikowymi oraz innymi, mogącymi stwarzać zagrożenie dla środowiska (nie dotyczy to służb gospodarki wodnej).

powyższe zakazy nie dotyczą obiektów, urządzeń i instalacji służących ochronie środowiska.

Obiektami wodnymi, dla których powinny zostać wyznaczone pasy ochronne są jeziora: Samińskie i Gutowo oraz rzeki: Brynica, Pissa, Samionka i Górzanka.

W ustaleniach szczegółowych operatu generalnego planu ochrony GLPK dla w/w jezior ustala się 100 m pas ochronny, a dla rzek - 50 m. Ponadto postuluje się:

- zwiększyć udział terenów zielonych, a w szczególności w strefie krawędziowej Jeziora Samińskiego oraz w strefach innych krawędzi morfologicznych,
- chronić przed osuszaniem tereny bagienne i podmokłe,
- występujące „oczka” wodne wraz z przyległymi terenami bagiennymi i podmokłymi objąć ochroną, w tym ochroną prawną - w postaci użytków ekologicznych,

- dopuszczenie wyłącznie eksteńsywnych form zagospodarowania turystycznego w rejonie jednostek osadniczych Samin, Gutowo, Radoszki, Zdroje i Bartniczka,
- zlikwidować nielegalne obiekty zainwestowania turystycznego w rejonie Jeziora Samińskiego,
- ograniczyć intensywną gospodarkę rolną na rzecz rolnictwa ekologicznego i integrowanego,
- propagować agroturystykę,
- chronić rzadkie formy rzeźby terenu (kemy, drumliny),
- chronić tradycyjny układ przestrzenny wsi: Radoszki, Bartniczka, Zdroje,
- uporządkować gospodarkę wodno-ściekową w Gutowie,
- podjąć walkę z erozją gleb poprzez zalesienia, zadrzewienia i zakrzewienia,
- zrehabilitować wyrobiska poeksploatacyjne w rejonie Jeziora Samińskiego.

Obszar chronionego krajobrazu „Dolina Drwęcy”:

Zasady gospodarowania na obszarach chronionego krajobrazu określa Rozporządzenie Nr 21/92 Wojewody Toruńskiego z dnia 10 grudnia 1992r. (Dz.Urz. Woj. Toruńskiego Nr 27, poz. 178). Po modyfikacji granic Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego obszar chronionego krajobrazu „Dolina Drwęcy” na terenie gminy Grążawy powiększy się o obszar dotychczasowej otuliny GLPK i obejmie powierzchnię łączną 3 300 ha. W kontekście kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy za najistotniejsze uznać należy następujące zasady i wskazania:

- zwiększyć lesistość (strefy zboczowe o dużych spadkach, tereny wododziałowe),
- zachować i zwiększać zasoby zieleni wysokiej,
- zrehabilitować tereny powyrobiskowe,
- ograniczyć eksploatację kopalni,

- zakaz lokalizacji obiektów przemysłowych i rolniczych uciążliwych dla środowiska,

Rezerwat przyrody „Rzeka Drwęca”:

Zasady gospodarowania w rezerwacie wprowadza Zarządzenie Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 27 lipca 1961r. (Monitor Polski nr 71, poz. 302). Z punktu widzenia kierunków zagospodarowania na obszarze rezerwatu obowiązują m.in.:

- określone zasady gospodarki rybackiej,
- zakaz wycinania drzew, krzewów, trzciny i innych roślin.

Funkcja rezerwatowa nie ogranicza możliwości turystycznego wykorzystania rzeki.

Parki podworskie:

- przeprowadzić rewaloryzację parków w Gutowie, Sokołowie i Komorowie (restytucja elementów kompozycji przestrzennej).

Pomniki przyrody:

- chronić istniejące (6 obiektów),
- tworzyć nowe obiekty.

Użytki ekologiczne:

- chronić istniejące,
- tworzyć nowe obiekty (zwłaszcza „oczka” wodne z przyległymi bagnami i terenami podmokłymi).

Ostoja ptactwa wodnego „Bagienna Dolina Drwęcy”:

- zakaz zmiany struktury użytkowania gruntów obszaru wodno-błotnego,
- przeprowadzić powszechną inwentaryzację przyrodniczą (PIP) w celu identyfikacji i tworzenia nowych obiektów ochrony przyrody (stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo - krajobrazowe, pomniki przyrody, użytki ekologiczne).

- na ochronę prawną zasługuje koziorskie pole drumlinowe.

Szpalery drzew wzdłuż dróg Gutowo - Radoszki - Samin, Jastrzębie - Nowe Świerczyny, Cieleta - Świerczyny - Łaszewo - Grażawy - do ochrony.

Do obiektów i obszarów chronionych należą ponadto:

- zielen cmentarzy,
- pas terenu wzdłuż Drwęcy objęty strefą ciszy,
- gleby wysokich klas bonitacyjnych (I-III)
- lasy ochronne.

2. Uwarunkowania środowiskowe dla rozwoju poszczególnych funkcji gospodarczych i społecznych.

Priorytetowe kierunki i zadania proekologiczne powinny wynikać z bardzo istotnego kryterium, jakim jest relacja: zasoby przyrodnicze - skala zagrożeń - kierunki rozwoju.

W 1991r. Sejm RP przyjął dokument programowy nt. „Polityka ekologiczna Państwa”. Podstawą tej polityki jest polityka ekorozwoju. Ekorozwój to rozwój społeczno - gospodarczy uwzględniający uwarunkowania przyrodnicze i zakładający ochronę podstawowych wartości i procesów ekologicznych. Koncepcja ekorozwoju przyjmuje za swoją podstawę założenie, że poprawa, a przynajmniej nie pogarszanie stanu środowiska jest jednym z podstawowych czynników warunkujących rozwój ekonomiczny obszaru.

Gmina Grażawy z racji swojego położenia, uwarunkowań przyrodniczych i tradycyjnie rolniczego charakteru posiada predyspozycje do rozwoju rolnictwa jako funkcji wiodącej. Jednakże gospodarstwa rolne są jednym z podstawowych źródeł degradacji środowiska gminy. Uzupełnieniem funkcji wiodącej może być przetwórstwo rolno - spożywcze. Przyszłościową funkcją uzupełniającą może być profesjonalna gospodarka turystyczna.

W zakresie ochrony wód:

A. Poprawa jakości wód m.in. poprzez:

- dla miejscowości: Jastrzębie, Iglicyzna. Stare i Nowe Świerczyny, Świerczynki i Gutowo, uporządkowanie gospodarki ściekowej w oparciu o oczyszczalnię ścieków i system kanalizacyjny. Oczyszczalnia Jastrzębie swoim zasięgiem powinna objąć ścieki ze wszystkich powyżej wymienionych wsi oprócz Gutowa. Odbiornikiem ścieków może być rzeka Pissa.

Dla zwartej wsi Gutowo wraz z obiektami zakładu rolnego istnieje potrzeba budowy oddzielnego obiektu oczyszczającego ścieki. Odbiornikiem w tym przypadku może być Brynica.

- Kolejność realizacji gospodarki ściekami na obszarze całej gminy określić powinien szczegółowy przedmiotowy program.
- Doprowadzić do powstrzymania degradacji oraz wprowadzić pełną rekultywację jeziora Gutowo.
- Prowadzić monitoring wód powierzchniowych.
- Opracować program ograniczenia degradacji wód zanieczyszczeniami obszarowymi. Program ten powinien stanowić zarazem element zwiększania lesistości i powierzchni zadrzewień, ograniczenie zagrożenia erozyjnego i zwiększenia obszarów ekologicznie czynnych oraz zwiększenia retencji wodnej glebowej.
- Wprowadzić pasy ochronne wzdłuż brzegów jezior Samińskie i Gutowo oraz rzek: Brynica, Pissa, Samionka i Górzanka.

B. Zwodociągowanie gminy:

W celu zapewnienia wyższego standardu życia mieszkańcom gminy i zaopatrzenia w zdrową wodę, doprowadzić do pełnego zwodociągowania gminy. W pierwszej kolejności dotyczyć powinno to następujących wsi: Gutowo, Iglicyzna, Koimorowo, Samin, jak również Jastrzębie, Koziary, Radoszki i Nowe Świerczyny.

Przy realizacji wodociągów wiejskich wsi nieskanalizowanych przyjąć zasadę, że na odbiorcy wody spoczywa obowiązek dostarczania wyprodukowanych ścieków do wskazanego punktu zlewnego.

C. Zwiększenie zasobów wodnych:

- Realizacja koncepcji gminnej rozbudowy obiektów małej retencji obejmującej osiem obiektów (jeziora: Gutowo, Samińskie, Rybka, Bajorko,; mokradła we wsi: Samin, Łaszewo, Wybudowanie Radoszowskie, Madera).

W zakresie ochrony powierzchni ziemi:

A. Gospodarka odpadami:

- Na terenie gminy nie istnieje gminne składowisko odpadów i nie ma potrzeby tworzenia go. Gospodarkę odpadami komunalnymi opartą o gminny system zbierania odpadów poprzez rozmieszczenie pojemników, należy prowadzić w oparciu o legalne składowiska gmin ościennych, jak np. w Miesiączkowie gm. Górzno, czy w Brodnicy.

Istnieje natomiast potrzeba stworzenia na terenie gminy systemu selektywnej gospodarki odpadami w celu wyeliminowania odpadów niebezpiecznych, technologicznych i surowców wtórnych.

- Prowadzić na szeroką skalę uświadomienie mieszkańców gminy w celu, zmniejszenia ilości produkowanych odpadów.

B. Ochrona użytków rolnych:

- Przeciwdziałać erozji gleb. Najpilniejsze są przeciwdziałania erozji wietrznej, która obejmuje rozległe obszary (około 80% użytków rolnych), głównie w części południowej gminy. Główny kierunek przeciwdziałania to utrzymanie mozaikowości gruntów rolnych i zwiększenie zadrzewień i zakrzewień. Pożądane specjalnie kształtowane pasy zieleni przeciwwietrznej.

Przeciwdziałania erozji wąwozowej pilnie trzeba podjąć w północno - centralnej części gminy - w rejonie strefy krawędziowej doliny Drwęcy i Pissy. Podstawowy kierunek przeciwdziałania - to zabezpieczenia związane ze sposobem użytkowania terenu (właściwa gospodarka rolna, zalesienia, zadrzewienia itp.). Zabezpieczenia techniczne dopuszczalne są w minimalnym zakresie.

Przeciwdziałania erozji wodnej powierzchniowej dotyczą głównie terenów północnych gminy (rejon miejscowości Samin - Gutowo - Radoszki oraz Łaszewo - Grażawy).

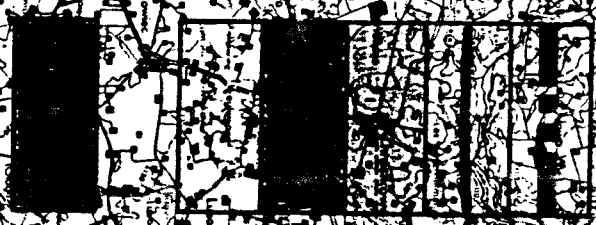
- W strukturze użytkowania gruntów dopuszczalne są zmiany jedynie w kierunku zwiększania terenów zielonych oraz niezbędnej zabudowy.
- Prowadzić monitoring kwasowości i zasyarczenia gleb oraz zawartości metali ciężkich.

C. Lasy i zadrzewienia:

- Realizacja ustaleń „Programu zwiększenia lesistości województwa toruńskiego”. Program zakłada zalesienie na obszarze gminy 131 ha gruntów oraz założenie zadrzewień w ilości 11 500 szt. drzewek i 11 500 krzewów (Tabela 1).
- Opracować i wdrażać uszczegółowiony gminny program zwiększenia lesistości i zadrzewień.
- Zwiększenie powierzchni lasów ochronnych.

Ryc. 1 Program zwiększenia lesistości województwa toruńskiego
Potencjalne możliwości zalesień

WODZIE WODZIZIWA

STANICA WIASTI LOGIKIN

WODZ POWIAT ZANOWIE

TERENY I OBIEKTY PROGRAMU ZALESIEN

TERENY I POTENCJALNYM POTRZEBY I MOZLIWOSCI ZALESIEN

DIE GRUNDMANNE OPIACALNOSTIA ROJNICTWA

ASPIRACIJE

Ryc. 2 Program zwiększenia lesistości wojewód. na toruńskiego
Elapowość zalesień i zadrzewień

LEGENDA

ANICAL NOJEM DZIWA

ANICE MIA ST. GWIN

DI KOWE RZCHINOWE

SI ISTNEJACE

ESIENE ZADRZEWIEN

VA POIRZEBIA ZAISTNENIA ZNIEBIEN

VA POTRZEB ZAISTNENIA ZANOZEWIEN

ZADRZEWIEN

STOBNIOWEGO ZAISTNENIA ZAISTNENIA ZAISTNENIA

STOBNIOWEGO ZAISTNENIA ZAISTNENIA ZAISTNENIA

STOBNIOWEGO ZAISTNENIA ZAISTNENIA ZAISTNENIA

Stary

Stary

Stary

Stary

Stary

Stary

Stary

Stary

Stary

Tabela 1

Zamierzenia w zakresie zalesień i zadrzewień w latach 1997 - 2020
w gminie Grążawy (wg „Programu zwiększenia lesistości województwa
toruńskiego w latach 1997 - 2020”, UW Toruń 1996)

Lata	Grunty prywatne (ha)		Grunty komunalne (ha)		Razem do zalesienia (ha)		Zakładanie zadrzewień (szt.)	
	ujęte w planach zagosp. przestrz.	nie ujęte w planach zagosp. przestrz.	ujęte w planach zagosp. przestrz.	nie ujęte w planach zagosp. przestrz.	wg gminy	wg programu	drzewa	krzewy
1997	-	10	-	-	10	10	-	-
1998	5	2	-	-	7	7	500	500
1999	5	2	-	-	7	7	500	500
2000	5	2	-	-	7	2	500	500
2001 - 2005	5	5	-	-	10	20	2500	2500
2006 - 2010	5	5	-	-	10	25	2500	2500
2011 - 2015	5	5	-	-	10	25	2500	2500
2016 - 2020	5	5	-	-	10	30	2500	2500
Łącznie w latach 1997 - 2020	35	36	-	-	71	131	11 500	11 500

Programem zalesień objęte są tereny położone głównie w północnej części gminy (Ryc. 1). Są to głównie strefa zboczowa doliny Drwęcy i rejon dużych deniwelacji terenowych na północ od Jeziora Samińskiego. Są to tereny określone w Programie do zalesień w I etapie („pilna potrzeba zaistnienia zalesień”). W tym rejonie zlokalizowane są też tereny potencjalnych potrzeb i możliwości zalesień (Ryc. 1).

Do terenów pilnej potrzeby zaistnienia zadrzewień (etap I) Program zakwalifikował południową część gminy (Ryc.2), a pozostałą część do „stopniowego wprowadzania zadrzewień w następnej kolejności”.

Wydaje się, że potrzeby i możliwości wprowadzenia zadrzewień i zalesień na terenie gminy są znacznie większe. Wojewódzkie Biuro

Planowania Przestrzennego w Toruniu (1992r.) możliwości zwiększenia lesistości określiło na 320 ha.

D. Eksploatacja surowców mineralnych:

- Rekultywacja istniejących wyrobisk po eksploatacji żwiru i piasku, a zwłaszcza w rejonie Jeziora Samińskiego.
- Wprowadzenie planowej, opartej na gminnym programie eksploatacji kruszyw mineralnych na cele lokalne.
- Zakaz eksploatacji naturalnych surowców organicznych.

W zakresie osadnictwa możliwości rozwoju poszczególnych ważniejszych na terenie gminy jednostek w świetle uwarunkowań fizjograficznych ilustruje poniższe zestawienie (Tabela 2).

Możliwości rozwoju jednostek osadniczych w gminie Grażawy w świetle warunków fizjograficznych

Lp.	Jednostka osadn.	Uwarunkowania przyrodnicze	Główne bariery i ograniczenia rozwoju wynik. z uwarunkowań przyrodniczo-ekologicznych	Uwagi dotyczące zasad kształtowania i ochrony środowiska geograficznego
1	2	3	4	5
1.	Grażawy	Siedziba gminy położona jest w obrębie wysoczyzny morenowej płaskiej; dość duże różnicowanie warunków glebowych związane ze znacznym rozcięciem wysoczyzny na południe od wsi przez formy dolinne; w podłożu występują przede wszystkim gliny, stąd przeważają gleby III i IV klasy. Na południe od wsi zaznacza się jednak znaczny udział gleb klas niższych; na północ od wsi teren płaski (nachylenia do 5%); na południe spadki przekraczają w niektórych przypadkach 12%; warunki hydrogeologiczne bardzo korzystne dla rozwoju osadnictwa nawet w obrębie form dolinnych odwadniających w kierunku Pissy.	Niewielkie ograniczenia rozwoju wsi związane z występowaniem spadków ponad 12% na południe od wsi oraz dobrych gleb szczególnie na północ od obecnej zabudowy. W odległości około 0,5 km od obecnej zabudowy na północ znajduje się istotna bariera fizjograficzna - strefa krawędziowa doliny Brynicy.	Bezwzględnej ochronie powinny podlegać gleby klas III i IV - przed użytkowaniem nierolniczym. Ze względu na stosunkowo bliskie sąsiedztwo rzeki Pissy i występowanie w pobliżu wsi zagłębień bezodpływowych szczególną rolę na omawianym terenie odgrywa gospodarka wodno-ściekowa. Wskazane jest także wprowadzenie zadrzewień śródpolnych, zwłaszcza na południe od wsi. Ochrony wymaga strefa krawędziowa doliny Brynicy (ochrona zboczy przed degradacją, możliwość erozji wodnej gleb).
2.	Gutowo	Wieś położona przy drodze krajowej w strefie przejściowej między wysoczyzną morenową falistą a doliną Brynicy. Z uwagi na tę przejściowość występuje tu znaczne urozmaicenie warunków hydrogeologicznych, glebowych oraz nachyleń. Dominują tu spadki nie przekraczające 12%, ale np. w otoczeniu jez. Gutowo spadki są dużo większe i przekraczają przy północnych zboczach, dochodzących do jeziora, wartość 26%. W obrębie wysoczyzny przeważają gleby III i IV klasy, natomiast w dolinie rzecznej występują gleby klas V i VI wytworzone z piasków	W sąsiedztwie wsi występuje szereg barier fizjograficznych ograniczających jej rozwój. Na południe od wsi w rejonie jeziora występują w obniżeniach zarówno niekorzystne warunki hydrogeologiczne, jak i znaczne spadki. Ponadto rozwój wsi w kierunku południowym jest niemożliwy z uwagi na barierę leśną. W bezpośrednim sąsiedztwie istniejącej zabudowy wyst. nachylenie do 12%, co ogranicza możliwości lokalizacyjne zabudowy. Pewne ograniczenia związane są także z występowaniem gleb klas III i IV.	Zlokalizowane na terenie wsi zakłady stanowią istotne zagrożenie środowiska przyrodniczego. Zagrożenie to jest tym większe, że w sąsiedztwie znajduje się rzeka Brynica (dopływ Drwęcy). Niezbędne rozwiązanie gospodarki ściekowej. Dobre warunki do lokalizacji pola namiotowego lub motelu. Jezioro Gutowo do rekultywacji

1	2	3	4	5
3.	Igli- czyzna Stara	<p>Wies położona na skraju i u podnóża strefy krawędziowej wysoczyzny morenowej falistej i stosunkowo szerokiej doliny z licznymi obniżeniami wypełnionymi wodą. Wysoczyzna po obu stronach doliny ma charakter spiętrzonej, a deniwelacje dochodzą tu do około 20m. W części wysoczyznowej występują korzystne warunki hydrogeologiczne ze średnio urozmaiconymi glebami. Samo obniżenie charakteryzuje się natomiast niekorzystnymi warunkami hydrogeologicznymi. Nachylenia są bardzo zróżnicowane, w części zboczy pagórków przekraczające 12%.</p>	<p>Rozwój przestrzenny wsi napotyka na istotne bariery fizjograficzne. Dwie z nich są najistotniejsze i decydują o końcowej ocenie. Jest to położona na płn. od wsi strefa o niekorzystnych warunkach hydrograficznych. Przekroczenie tej strefy wiąże się z koniecznością jej pokonania i wejścia na sąsiadujące pagórki morenowe (odległość ok. 0,5 km od obecnej zabudowy). Od strony płd. rozwój wsi ograniczony jest występowaniem strefy krawędziowej o stosunkowo dużych nachyleniach.</p>	<p>Obniżenie na płn od wsi ma w zasadzie charakter bezodpływowy (odpływ jest możliwy tylko przy wysokim stanie wód). Z tego względu wszelkie zanieczyszczenia mające swe źródło we wsi pozostaną na miejscu zanieczyszczając jej otoczenie. Istotne znaczenie ma więc gospodarka wodno-ściekowa. Ze względu na duże nachylenia szczególnej ochrony wymagają zbocza wysoczyzny, gdyż istnieje niebezpieczeństwo erozji gleby.</p>
4.	Jastrzę- -bie	<p>Stosunkowo duża wieś o zabudowie skoncentrowanej, położona w obrębie wysoczyzny morenowej falistej rozciętej dość szerokimi dolinami łączącymi się na wschód od wsi i uchodzącymi do doliny Pissy. W podłożu występują zarówno utwory plejstocenske (zarówno glina morenowa, jak i seria piaszczysto - żwirowa). Spadki są zróżnicowane. W sąsiedztwie istniejącej zabudowy nie przekraczają 12%, natomiast nieco dalej położone zbocza dolinek charakteryzują się już nachyleniami dochodzącymi do 26%. Przeważają tu gleby III i IV klasy, a w obrębie zboczy dolinek i w kulminacjach terenowych gleby słabsze klasy V i VI.</p>	<p>Zasadnicza bariera fizjograficzna rozwoju wsi związana jest ze strefami terenów o niekorzystnych warunkach hydrogeologicznych. Występują one w dnach dolinek i uniemożliwiają w zasadzie zabudowę. Dużo mniejsze ograniczenia wynikają z występowania spadków (tylko na zboczach wysoczyzny na południe, południowy wschód i częściowo na północ od wsi. Gleby klasy III i IV występują raczej w rozproszeniu i nie stanowią najistotniejszej bariery ograniczającej rozwój wsi.</p>	<p>W otoczeniu wsi występuje krajobraz rolniczy harmonijny. Istotną sprawą jest zachowanie podstawowych cech krajobrazu w przypadku ewentualnej zabudowy. Ze względu na odkryty charakter terenu celowe jest wprowadzenie zadrzewień śródpolnych. Istotne znaczenie ma także gospodarka wodno-ściekowa z uwagi na możliwość zanieczyszczenia położonych na wschód od wsi bagien.</p>

1	2	3	4	5
5.	Komorowo (Zakład Rolny)	Komorowo położone jest w obrębie wysoczyzny morenowej płaskiej i falistej. Na S i N od wsi przekraczają doliny wcięte około 3-6 m w wysoczyznę. W obrębie zboczy dolinnych spadki dochodzą do 18%, na pozostałym terenie tylko wyjątkowo przekraczają 5%. W podłożu występuje zarówno glina morenowa, jak i utwory serii piaszczystej. W dnach dolinek występują holocenijskie utwory aluwialno-deluwialne.	Wokół istniejącej zabudowy nie występują istotne bariery fizjograficzne ograniczające jej dalszy rozwój. Jedynie w dnach dolinek niezbyt korzystne warunki hydrogeologiczne ograniczają zabudowę. Także spadki ponad 12% wzdłuż krawędzi dolinnych uniemożliwiają lokalizację budynków, ale strefa ta występuje w sposób nieciągły.	Ochronie przed użytkowaniem nierolniczym podlegać powinny gleby klasy IV (gleby klasy III występują jedynie na niewielkich fragmentach analizowanego terenu). Z uwagi na charakter produkcji istotne znaczenie ma gospodarka wodno-ściekowa, stwierdzono bowiem zanieczyszczenie wód Pissy.
6.	Łaszewo	Wieś położona jest całkowicie w obrębie wysoczyzny morenowej falistej o spadkach do 12%. Jedynie zbocza niektórych pagórków morenowych cechują się nachyleniami 12-18%. W podłożu występują głównie gliny morenowe. W kulminacjach pagórków występują gruboziarniste materiały piaszczyste i żwirowe. Dominują gleby III i IV, jedynie na małych powierzchniach V klasy.	Najważniejszą barierą fizjograficzną ograniczającą rozwój wsi w kierunku N jest strefa krawędziowa doliny Drwęcy. Nieco mniejsze znaczenie ma występowanie średnio- i mało korzystnych warunków hydrogeologicznych w dnach dolinek i obniżen terenowych. Ograniczenia rozwojowe związane są też z występowaniem dobrych gleb.	Ze względu na występowanie w otoczeniu wsi krajobrazu rolniczego harmonijnego istotne jest dostosowanie zabudowy do krajobrazu. Bezwzględnej ochronie przed użytkowaniem nierolniczym podlegać powinny gleby klasy III i IV. Wieś wymaga skanalizowania.
7.	Radoski	Ta stosunkowo duża wieś o zabudowie zwartej położona jest w obrębie strefy zboczowej rozległej powierzchni pagórków morenowych. Ekspozycja zbocza jest korzystna (wsch.), a deniwelacje sięgają tu około 30-34m. Wieś położona jest na zboczu o nachyleniu 5-12%, w sąsiedztwie występują też nachylenia do 18%, a nawet 26%. Strefa zboczowa charakteryzuje się skomplikowaną budową geologiczną, występowaniem licznych źródeł i innych wpływów wód gruntowych. W podłożu występują utwory deluwialne przykrywające serię gliniasto-piaszczystą. Występuje tu duże zróżnicowanie warunków glebowych, z przewagą gleb IV i V klasy	Najważniejszą barierą fizjograficzną ograniczającą rozwój wsi w kierunku wschodnim jest stosunkowo rozległe obniżenie o niekorzystnych do zabudowy warunkach hydrogeologicznych. Ograniczenia występują także w obrębie zboczny o nachyleniach > 12%. Zbocza o takich nachyleniach nie są jednak rozległe i sąsiadują z terenami o mniejszym nachyleniu. Z uwagi na charakter podłoża i występujące w nim grunty istotne znaczenie ma wzmocnienie fundamentów większych budynków.	Na analizowanym terenie istotne znaczenie mają dwa zagadnienia. Pierwszym jest konieczność takiego użytkowania zbocza, aby nie prowadziło to do jego degradacji. W niektórych przypadkach wskazane jest terasowanie i umacnianie zbocza.

1	2	3	4	5
8.	Samin	<p>Wies położona jest w bardzo urozmaiconym terenie. Jest to wysoczyzna morenowa falista z pojedynczymi pagórkami morenowymi, z sąsiadującą rynną jez. Samińskiego i doliną rzeki Samionki. Teren jest częściowo zalesiony, z licznymi zagłębieniami wysoczyznowymi i zboczowymi.</p> <p>W obrębie obecnej zabudowy nachylenia nie przekraczają 12%, natomiast w bezpośrednim sąsiedztwie wsi dochodzą do 18% oraz w wielu przypadkach przekraczają 26%. Występuje tu duże różnicowanie warunków geologicznych i glebowych.</p>	<p>Najważniejszą barierą fizjograficzną ograniczającą, a częściowo nawet uniemożliwiającą rozwój wsi w kierunku S jest rynna jeziorna i dolina Samionki o niekorzystnych dla zabudowy warunkach hydrogeologicznych. Kolejne ograniczenia zabudowy wynikają z występowania dobrych gleb oraz nachylen. Ten ostatni czynnik oddziaływanie raczej w dalszym oddaleniu od istniejącej zabudowy.</p>	<p>W bezpośrednim sąsiedztwie wsi stwierdzo-no występowanie dość dużych deformacji krajobrazowych związanych z eksploatacją kruszywa dla potrzeb lokalnych. Konieczna jest rekultywacja wyrobisk (część powinna podlegać np. zalesieniu) oraz kontrola aktualnie prowadzonej eksploatacji. Ze względu na sąsiedztwo jeziora i wypływającej z niego rzeki specjalnej troski wymaga gospodarka wodno-ściekowa. Jezioro do ograniczonego zagospodarowania turystycznego. Niezbędny pas ochronny jeziora.</p>
9.	Świerczyny Nowe	<p>Wies położona jest całkowicie w obrębie wysoczyzny morenowej falistej. Na północ od wsi znajduje się dolina wypełniona osadami rzeczynymi i deluwialnymi. W podłożu pod niewielką warstwą utworów deluwialnych występuje seria gliniasto - piaszczysta o skomplikowanej budowie geologicznej. W wyniku tego występuje tu duże różnicowanie warunków glebowych (klasy III, IV, V i VI). Nachylenia są niewielkie i jedynie na niektórych zboczach dochodzą do 12%.</p>	<p>Jedynie istotniejsze ograniczenie rozwoju wsi związane jest z występowaniem niekorzystnych do zabudowy warunków hydrogeolog. w obrębie dolinek. Ponadto w niektórych miejscach ograniczenia zabudowy wynikają z nachylen (spadki dochodzące do 12%). Stosunkowo niewielkie ograniczenia wynikają z występowania gleb III i IV klasy - chronionymi przed użytkowaniem nierolniczym.</p>	<p>Ze względu na odkryty charakter terenu wskazane jest wprowadzanie zadrzewień śródpolnych - zwłaszcza na granicy obniżen wysoczyznowych (dolinek). Konieczna jest ochronna gleb najwyższych klas przed użytkowaniem nierolniczym.</p>
10	Świerczyny Stare	<p>Wies położona jest w obrębie wysoczyzny morenowej falistej o spadkach nie przekraczających 12% (przeważają jednak spadki do 5%). Występuje tu bardzo urodzajne gleby wytworzone z glin (III i IV klasa). W sąsiedztwie wsi występują nieliczne zagłębienia wytopiskowe.</p>	<p>Poza dobrymi i bardzo dobrymi glebami chronionymi przed nierolniczym użytkowaniem w sąsiedztwie wsi nie występują istotniejsze bariery fizjograficzne ograniczające jej rozwój.</p>	<p>Bezwzględnie konieczna jest ochrona najlżejszych gleb przed użytkowaniem nierolniczym. Z uwagi na odkryty charakter terenu celowe jest wprowadzanie zadrzewień śródpolnych.</p>

1	2	3	4	5
11.	Zdroje	<p>Wies położona jest w dolinie Brynicy w obrębie terasy wyniesionej około 7-9m ponad dno doliny. W podłożu występują wyłącznie utwory piaszczyste- w obrębie doliny piaski i zwiiry rzeczne, na południe od wsi plejstocenijskie piaski fluwioglacjalne. Prawie ze wszystkich stron wieś otoczona jest przez tereny o niekorzystnych warunkach hydro-geologicznych (dno doliny rzecznej i obniżen te-rasowych). W strefie zboczowej wysoczyzny występują nachylenia (ponad 18%). W sąsiedztwie wsi występują słabe gleby (klasa VI i V) wytworzone z piasków. Jedynie w części wysoczyznowej występują gleby klas wyższych.</p>	<p>W bezpośrednim sąsiedztwie wsi występują istotne bariery fizjograficzne ograniczające lub nawet uniemożliwiające dalszy rozwój wsi. Związane jest to z sąsiedztwem doliny Brynicy oraz z drugiej strony stromej strefy krawędziowej wysoczyzny. Fragmenty terenu są zalesione, co także ogranicza zabudowę.</p>	<p>Otoczenie wsi wymaga szeregu zabiegów dotyczących kształtowania i ochrony środowiska. Istotne znaczenie ma prowadzenie odpowiedniej gospodarki wodno-ściekowej z uwagi na sąsiedztwo rzeki. Ochrony wymaga strefa krawędziowa wysoczyzny z uwagi na możliwości degradacji zbocza.</p>

Z analizy powyższych uwarunkowań wynika, że obszary dogodne dla osadnictwa występują jedynie w postaci niewielkich powierzchniowo, ale stosunkowo licznych gniazd umożliwiających zarówno rozwój osadnictwa istniejącego, jak i lokalizację nowych obiektów. W zasadzie każda jednostka osadnicza posiada w swoim rejonie odpowiednie tereny dla dalszego swojego rozwoju.

W zakresie rolnictwa:

- obszary o najlepszych warunkach fizjograficznych dla rolnictwa podlegać powinny ochronie przed przeznaczeniem na cele nierolnicze,
- obszary mało przydatne i nieprzydatne dla rolnictwa preferować należy do zalesień,
- obszary o wysokich spadkach (zagrożenie erozyjne) oraz w strefach wododziałowych wskazane są do wprowadzania zadrzewień i zakrzewień,
- ekologizacja produkcji rolniczej na całym obszarze gminy, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów chronionych (rolnictwo ekologiczne, integrowane, agroturystyka).

W zakresie turystyki:

Na terenie gminy aktualne zagospodarowanie turystyczne jest niewielkie. Przez obszar gminy przebiegają dwa szlaki turystyki pieszej i szlak turystyki kajakowej - rzeką Drwęcą. Nad Jeziorem Samińskim - znajduje się niezagospodarowane pole biwakowe, plaża i kąpielisko i kilka obiektów letniskowych, a w Bartniczce - gospodarstwo agroturystyczne.

Walory środowiska przyrodnicze i kulturowego predestynują północną część obszaru gminy do rozwoju turystyki. Leżą one w granicach kompleksu turystycznego Górzna, w obrębie tzw. „Obszaru Samińskiego”. Pojemność turystyczna tego obszaru (częściowo w gminie Brzozie) określona jest na 760 osób, z czego pojemność szlaków pieszych wynosi około 70 osób.

Predyspozycje do zagospodarowania turystycznego posiada Jezioro Samińskie, dysponujące fragmentami brzegów o dobrej dostępności do

lokalizacji plaży kąpieliska, pola biwakowego i niewielkich jednostek osadnictwa turystycznego. Chłonność turystyczna jeziora określona została na 1 150 osób.

Występujące w północnej części gminy lasy charakteryzują się również przydatnością turystyczną. Chłonność turystyczną powierzchni leśnych „obszaru samińskiego” szacuje się na około 550 osób. Jednakże ze względu na ochronną funkcję większości powierzchni leśnych ich użytkowanie turystyczne może odbywać się tylko po wyznaczonych szlakach.

W ramach zagospodarowania turystycznego gminy należałoby przystosować dla turystyki krajoznawczej drogę krajową Brodnica - Lidzbark Welski, łączącą parki krajobrazowe: Brodnicki i Górznieńsko - Lidzbarski. Największe predyspozycje do zagospodarowania turystycznego posiada tu rejon wsi Gutowo (jezioro, las, park wiejski).

Funkcję sezonowego obiektu turystycznego z powodzeniem pełnić może szkoła w Radoszkach.

Północna część gminy oraz tereny w rejonie rzeki Pissy posiada odpowiednie walory dla lokalizacji zabudowy letniskowej. Plan ochrony Górznieńsko - Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego dopuszcza na te cele adaptację istniejących siedlisk.

Prognozować też należy rozwój agroturystyki na terenie gminy Grążawy, a w szczególności w części północnej.

3. Polityka ekologiczna gminy.

Polityka ekologiczna gminy to przede wszystkim planowanie ekorozwoju. Wyrażać się powinno dążeniem m.in. do:

- zgodności charakteru i struktury zagospodarowania przestrzennego z uwarunkowaniami przyrodniczymi;
- zgodności poziomu i intensywności zagospodarowania z naturalną chłonnością środowiska i jego odpornością na degradację;

- tworzenia warunków przestrzennych zapewniających ochronę unikalnych wartości przyrodniczych i krajobrazowych;
- tworzenia warunków przestrzennych i organizacyjno - technicznych umożliwiających w przyszłości odzyskanie utraconej równowagi ekologicznej.

Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania na obszarze gminy Grażawy wyróżnić można trzy typy terenów o zróżnicowanych warunkach do planowania ekorozwoju:

Pierwszy - pasmowy (A) występuje głównie wzdłuż osi hydrograficznej i morfologicznej obszaru gminy, którą stanowi rzeka i dolina Brynicy. Jest to teren o największym zainwestowaniu w infrastrukturę mieszkaniową, usługową i produkcyjną (miejscowości: Bartniczka, Zdroje, Gutowo, Radoszki, Grażawy). Głównymi źródłami zagrożeń są powstające tu ścieki, odpady, erozja gleb, zanieczyszczenia transgraniczne, potencjalnym: zanieczyszczenia powietrza i hałas. Zagrożenia te oddziałują przede wszystkim na jakość wód Brynicy, która nie spełnia określonych dla niej wymagań.

Drugi rejon (B) to rolnicza przestrzeń produkcyjna gminy. Rozciąga się na południe od drogi Brodnica - Lidzbark Welski. Jest to część gminy o intensywnym rolnictwie - rolnicy indywidualni i zakłady rolne. Zagrożenia, jakie te obszary niosą środowisku przyrodniczemu to: ścieki socjalno - bytowe, chemizacja rolnictwa, „dzikie” wysypiska i wylewiska odpadów. Zagrożone są zwłaszcza wody powierzchniowe i zaskórne. Zagrożenie potęguje bezleśny charakter obszaru i brak roślinnych pasów ochronnych przy brzegach cieków i zbiorników. W granicach rejonu występują duże miejscowości (Jastrzębie, Nowe Świerczyny, Łaszewo, Stare Świerczyny) z nierozwiązaną sferą gospodarki ściekami.

Trzeci rejon (C) obejmuje tereny leżące w całości w granicach obszarów chronionych. Są to: dno i zbocza doliny Drwęcy, ujściowy odcinek Brynicy oraz obszary w otoczeniu Jeziora Samińskiego i rzeki Samionki.

Tereny te charakteryzują się największą w gminie bioróżnorodnością, największym urozmaiceniem rzeźby i zalesieniem, a zarazem największym zagrożeniem erozyjnym gleb. Są to tereny o największej w skali gminy atrakcyjności turystycznej. Skala występujących tu zagrożeń środowiska w porównaniu z poprzednimi rejonami jest tu zdecydowanie mniejsza. Najbardziej niepokojącym jest stan czystości wód powierzchniowych, który jednak w dużej mierze jest pochodną zanieczyszczeń transgranicznych. Potencjalnym źródłem zagrożeń może być eksploatacja perspektywicznych złóż występujących tu surowców mineralnych.

Strategicznym celem w polityce ekorozwoju jest **zachowanie wysokich walorów przyrodniczych i krajobrazowych północnej części gminy Grażawy**, która posiada wybitne preferencje dla ochrony środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych, rozwoju integrowanych metod gospodarki rolnej, rozwojem turystyki i rekreacji oraz tworzenia nowych terenów leśnych.

Zadaniowo strategicznym celem jest **zachowanie i poprawa jakości wód powierzchniowych**, poprawa bilansu wodnego poprzez wdrażanie wszelkich wysokoprodukcyjnych gleb w południowej części gminy.

Realizacja powyższych zadań jest zgodna ze strategicznymi celami polityki ekorozwoju obszaru Zielonych Płuc Polski, w granicach którego znajduje się gmina Grażawy.

Duże efekty we wdrażaniu polityki ekorozwoju gminy Grażawy uzyskać można poprzez powszechną edukację ekologiczną lokalnego społeczeństwa. Do pełnienia wiodącej roli w tym zakresie predyspozycje wydaje się posiadać Szkoła Podstawowa w Radoszkach.

Polityka ekologiczna gminy Grażawy została zawarta i przedstawiona w „Programie ochrony i kształtowania środowiska”. Jej pełna realizacja będzie wówczas, gdy poszczególne bloki tematyczne zawarte w tym „Programie...” zostaną przyjęte do realizacji Uchwałą Rady Gminy.

- Program rozbudowy obiektów małej retencji w gminie Grażawy.; Bipromel Warszawa 1994,
- Program zagospodarowania turystycznego województwa toruńskiego w aspekcie ochrony środowiska, Inst. Turystyki Toruń 1985,
- Program zwiększenia lesistości województwa toruńskiego w latach 1997-2000, UW Toruń 1996,
- Przestrzenna analiza zalesień w województwie toruńskim, WBPP Toruń 1992,
- Przyroda województwa toruńskiego., praca zbior. pod red. A. Gizińskiego i S. Buraka; WOŚ UW, PKE Toruń 1994,
- Przyrodnicze uwarunkowania możliwości retencjonowania wód powierzchniowych na terenie województwa toruńskiego., praca zbior. pod red. A. Sadurskiego; PBP „Geotex”, Toruń 1994,
- Rezerwaty przyrody województwa toruńskiego, praca zbior. pod red. M.Rejewskeigo i P.Bieleckiego, UW Toruń 1996,
- Rocznik statystyczny województwa toruńskiego, WUS Toruń 1997,
- Stan środowiska w województwie toruńskim, praca zbior. pod red. S. Buraka; WIOŚ, UW Toruń 1996,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzenego gminy. Poradnik metodyczny., MGPIB, IGPIK Kraków 1996,
- Studium zagospodarowania przestrzennego województwa toruńskiego. Informacja dla studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Grażawy, WBPP Toruń 1997,
- Województwo toruńskie. Przyroda - ludność i osadnictwo - gospodarka., praca zbior. pod red. R. Galona; PWN Toruń 1984,
- Zaopatrzenie w wodę, oczyszczalnie ścieków, sieć kanalizacyjna, sanitacja wsi województwa toruńskiego.; WZMiUW Toruń 1996,

IV. BIBLIOGRAFIA (w wyborze).

- Burak S., Pawski A.; Górznieńsko - Lidzbarski Park Krajobrazowy.; ORiDRoln. - SITR Toruń 1989,
- Burak S., Pawski A., Chrapkowski B.; Ekologiczny system obszarów chronionych w województwie toruńskim.; WOŚ UW, PKE Toruń 1994,
- Cymerman R., Krzywnicka I.; Program kompleksowej ochrony gruntów przed erozją w województwie toruńskim.; Inst. Plan. i Urz. Obsz. Wiejskich, ATR Olsztyn 1990,
- Inwentaryzacja kopalin stałych w Gminie Grażawy.; Przed. Geolog., Gdańsk 1989,
- Koncepcja gospodarki odpadami stałymi w gminie Grażawy.; UG Grażawy 1995,
- Kondracki J.; Geografia fizyczna Polski.; PWN Warszawa 1988,
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Grażawy.; WBPP Toruń 1989,
- Opracowanie fizjograficzne ogólne gminy Grażawy.; TUP Bydgoszcz 1986,
- Ostoje ptactwa w Polsce.; Ogólnopolskie Stow. Ochr. Ptaków, Bibl. Monit. Środ., Gdańsk 1994,
- Plan ochrony Górznieńsko - Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (Operat generalny, Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego), WBPP Toruń 1998,
- Program ochrony i kształtowania środowiska gminy Grażawy, UG Grażawy 1996,
- Problematyka przyrodnicza w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, praca zbior. pod red. M. Teisseyre - Sierpińskiej, IGPIK Warszawa 1997,
- Program ogólny rozbudowy wodociągu dla wszystkich wsi gminy Grażawy, UG Grażawy 1994,

OCHRONA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

I. ZASADY OCHRONY DÓBR KULTURY.

1. Stanowiska archeologiczne.

Bezwzględnej ochronie podlegają 2 grodziska: w Grażawach i Radoszkach. Jakakolwiek ingerencja w te obiekty jest zakazana. Natomiast stanowiska archeologiczne, pozbawione własnej ekspozycji, są dostępne do celów inwestycyjnych pod warunkiem uprzedniego przeprowadzenia archeologicznych badań wykopaliskowych.

Ze względu na fakt niepełnego zewidencjonowania stanowisk archeologicznych, wszelkie projektowane na terenie gminy inwestycje, związane z wykonywaniem prac ziemnych, winny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

2. Wsie o zachowanym układzie przestrzennym i zabudowie o wartościach kulturowych.

Ochronie podlega ich układ przestrzenny i charakter zabudowy. Należy opracować dla nich miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w celu zapewnienia właściwej integracji przestrzennej nowych i istniejących elementów zagospodarowania o wartości kulturowej, takich jak: układ, zabudowa o cechach tradycyjnych, zespół sakralny, zespół podworski oraz elementów naturalnego krajobrazu, tworzących z w/w kompozycję architektoniczno-krajobrazową.

Do wsi tych zaliczono: Łaszewo, Grażawy, Radoszki, Jastrzębie, Nowe Świerczyny oraz, ze względu na położenie w terenie o wybitnych walorach krajobrazowych, zespół: Bartniczka - Zdroje - stacja kolejowa Radoszki.

3. Zespoły pałacowo-parkowe.

Podlegają ochronie jako kompleksy o wartości zabytkowej i przyrodniczej oraz o dużych walorach krajobrazowych. W procesie przekształceń własnościowych należy przestrzegać zasady integralności zabytkowych założeń dworsko- i pałacowo-parkowych z kompleksem rolnym, tzn. gruntami, budynkami i urządzeniami związanymi z produkcją rolną.

Zabytkowe parki oprócz wartości historycznych, artystycznych i naukowych posiadają także wielką wartość ekologiczną. Obowiązuje zakaz parcelacji, bądź innego dzielenia parków, a w przypadku różnych użytkowników - dążenie do scalenia i ustanowienie jednego zarządcy. Niedopuszczalne jest lokalizowanie na ich terenie budowli, wprowadzanie widocznej infrastruktury technicznej (urządzeń i sieci wod.-kan., energetycznych, itp.), dokonywanie niwelacji ziemnych, bądź zmiana warunków środowiska (np. melioracje).

Zlokalizowane na terenach parków budowle lub urządzenia, kolidujące z funkcją parku należy przewidzieć do likwidacji lub dyslokacji poza teren parku, bądź też adaptacji, aż do osiągnięcia przez te obiekty śmierci technicznej.

Zmiany własnościowe terenów i obiektów, zmiany użytkowania, adaptacje, remonty i modernizacje budynków wchodzących w skład zespołu, tj. pałacu lub dworu, oficyn, zabudowań gospodarczych i czworaków wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a rewaloryzacja parku może być wykonywana jedynie w oparciu o specjalistyczną dokumentację, akceptowaną przez WKZ.

Dla zespołów w Gutowie i Sokołowie postulowana jest rewaloryzacja parku, a dla zespołu w Komorowie dodatkowo restytucja możliwych do odtworzenia elementów kompozycji przestrzennej.

4. Obiekty sakralne.

Kościóły i kaplice oraz cmentarze wszystkich wyznań, czynne i

zamknięte - jako obiekty o dużej wartości zabytkowej i walorach krajobrazowych, jako dominanty architektoniczne, a cmentarze jako miejsca pamięci i pomniki historii - podlegają bezwzględnej ochronie. Wszelkie poczynania w obrębie i sąsiedztwie tych obiektów muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Obowiązuje zakaz wycinania drzew, usuwania nagrobków pochodzących sprzed 1945 r., rozbiórki ogrodzeń oraz remontów obiektów sepulkralnych bez uzgodnienia z WKZ. Cmentarze nieczynne wszystkich wyznań podlegają opiece władz samorządowych i winny być chronione przed dewastacją oraz uporządkowane w oparciu o wytyczne WKZ. Szczególną opieką należy otoczyć nieczynne cmentarze mniejszości narodowych i wyznaniowych, których społeczności nie występują obecnie w Polsce.

5. Obiekty techniki i kultury materialnej.

Ochronie podlegają obiekty przemysłowe: młyny wodne, wiatraki, gorzelnie, mleczarnie, kuźnie etc., obiekty kolejnictwa, tj. zespoły budynków stacyjnych oraz strażnice drogowe. Winny być zachowane w dobrym stanie przez właścicieli lub użytkowników, a wszelkie remonty, adaptacje i modernizacje budowli muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

II. OCHRONA I KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO.

Ochronie podlegają kościoły i kaplice, plebanie, pałace i dwory, budynki szkolne, leśniczówki i poczty oraz inne o wartościach historycznych i architektonicznych.

Winny być utrzymywane w dobrym stanie, a wszelkie zmiany użytkowania, powodujące konieczność przystosowania do nowej funkcji, modernizacje i remonty wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Obiektami o wartości kulturowej są również budynki gospodarcze w zespołach dworskich oraz przy szkołach, leśniczówkach i pocztach,

wzniesione w tym samym czasie. Także starodrzew towarzyszący w/w obiektom podlega ochronie. W ramach prac remontowych należy przywrócić ceramiczne pokrycie dachów na tych budynkach, zarówno ze względów historyczno-architektonicznych, jak i ekologicznych, usuwając płyty azbestowo-cementowe.

Zabudowa mieszkalna o cechach tradycyjnych, drewniana i murowana, tworząca krajobraz kulturowy charakterystyczny dla miejsca i regionu, winna być zachowana i stanowić inspirację do kształtowania nowej zabudowy. Dopuszcza się wymianę zabudowy ze względu na stan techniczny, z warunkiem, że nowy budynek winien nawiązywać usytuowaniem, gabarytem, kształtem i pokryciem dachu do poprzedniego. W lokalizacji nowej zabudowy należy uwzględniać sąsiedztwo obiektów o wartościach kulturowych. Nowe budynki nie powinny być sytuowane w sposób degradujący istniejącą, tradycyjną zabudowę.

W obrębie wsi o zachowanym historycznym układzie przestrzennym wyklucza się realizację budynków typu „bloki”, z płaskimi dachami oraz budynków jednorodzinnych typu miejskiego z płaskimi dachami i o zunifikowanej formie i detalu architektonicznym.

Rozdział, dotyczący ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, został oparty na wytycznych konserwatorskich do aktualizacji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Grążawy z roku 1994, przygotowanych przez pracowników Państwowej Służby Ochrony Zabytków, Oddziału Terenowego w Toruniu, w składzie: mgr Maciej Rejmanowski, mgr inż. Ewa Buze - dział obszarów chronionych i mgr Wojciech Sosnowski - dział ochrony zabytków archeologicznych.

KIERUNKI PRZEMIAN SPOŁECZNYCH

I. DEMOGRAFIA.

Celem przeanalizowania zmian demograficznych i ustalenia prognozy stanu kierunkowego w tym zakresie, niezbędne jest przyjęcie pewnego horyzontu czasowego. Przyjęto bliższy horyzont czasowy, tzn. koniec 2010 r., a więc datę po upływie 14 lat od rozpatrywanego w tomie I: „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego”, roku 1996 i dalszy horyzont czasowy, tzn. rok 2020. Do analiz i obliczeń użyto danych najświeższych, tj. z końca sierpnia 1998 roku.

Liczba ludności oraz struktura wieku i płci w gminie Grażawy przedstawiała się wtedy tj. w sierpniu 1998 r. następująco:

Roboczniki	Przedział wiekowy	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
1995-1997	0-2	92	114	206
1991-1994	3-6	155	161	316
1983-1990	7-14	356	345	701
1980-1982	15-17	128	114	242
1978-1979	18-19	92	65	157
1973-1977	20-24	224	205	429
1968-1972	25-29	170	171	341
1963-1967	30-34	194	140	334
1958-1962	35-39	196	154	350
1953-1957	40-44	152	131	283
1948-1952	45-49	142	142	284
1943-1947	50-54	78	89	167
1938-1942	55-59	85	102	187
1933-1937	60-64	101	112	213
1928-1932	65-69	90	106	196
1923-1927	70-74	53	83	136
1918-1922	75-79	34	71	105
1900-1917	80 i więcej	26	71	97
	Ogółem	2368	2376	4744

Przy prognozowaniu liczby ludności uwzględniono dotychczasowe tendencje podstawowych procesów ludnościowych, a mianowicie:

- spadek liczby urodzeń,
- starzenie się ludności,
- stały odpływ ludności do miast lub innych gmin.

Zakłada się jednak, że wymienione wyżej tendencje, prócz spadku liczby zgonów, niekoniecznie muszą być trwałe. Np. wzrost dobrobytu ludności i prorodzinna polityka państwa może skutkować wzrostem liczby urodzeń, a pełne wyposażenie wsi w wodociągi, kanalizację sanitarną, sieć gazowniczą i telekomunikacyjną, może zahamować emigrację ludności, a nawet zachęcać do osiedlania się na wsi dotychczasowej ludności miejskiej, doceniającej dużą atrakcyjność przyrodniczą terenu gminy.

Z wymienionych wyżej tendencji, odpływ ludności poza teren gminy wydaje się, że będzie trwać najdłużej i może w najbliższych latach nawet wzrastać z powodu intensywnych zmian strukturalnych na wsi.

Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione aspekty zakłada się, że ludność gminy osiągnie w 2010 roku liczbę ok. 4400 osób. Liczbę tę uważa się za maksymalną, zaś prawdopodobną jest liczba o 100-200 osób mniejsza. Szacuje się, że docelowo, tj. ok. 2020 roku liczba ludności gminy będzie się kształtowała na poziomie ok. 3200-3300 osób. Natomiast struktura wieku ludności będzie się kształtowała następująco:

Przedział wieku	Stan w dniu 31 sierpnia 1998r.				Prognoza na 2010 r.	
	Kobiety	Mężczyźni	Razem	% ogółu ludności	Ilość osób w grupie wiekowej	% ogółu ludności
0-17lat	734	731	1465	30,8	1254	28,5
18-59 lat	1199	-	2633	55,6	2464	56,0
18-64 lat	-	1434	646	13,6	682	15,5
≥ 59 lat	443	-				
≥ 64 lat	-	203				
Łącznie	2376	2368	4744	100,0	4400	100,0

- Uwaga:* 1) liczby określone w prognozie na 2010 rok uważa się za maksymalne,
2) przyjęty okres zdolności do pracy: mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat, tj. wg podziału stosowanego przez Urząd Statystyczny.

Struktura ludności w wieku przedprodukcyjnym (do 19 lat):

Stan w dniu 31 sierpnia 1998 r.

Prognoza na 2010 r.

Grupa wiekowa	Ilość osób	% ogółu ludności	Ilość osób	% ogółu ludności
0-2 lat	206	4,3	154	3,5
3-6 lat	316	6,6	255	5,8
7-19 lat	1100	23,1	972	22,1
Razem	1622	34,0	1381	31,4

II. MIESZKALNICTWO.

Zła sytuacja ekonomiczna ludności wyrażająca się w ostatnich latach spadkiem ilości wydawanych pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych (jednorodzinnych i zagrodowych) nie rokuje w krótkookresowym horyzoncie czasowym znaczącej poprawy w dziedzinie budownictwa mieszkaniowego. Duża skala budownictwa mieszkaniowego nie jest zresztą konieczna, bowiem mimo nieco gorszych wskaźników w porównaniu z innymi gminami, główny wskaźnik, tj. powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 mieszkańca, wynoszący w gminie Grażawy 16,3 m² w roku 1996, jest wskaźnikiem dobrym. Zatem główną motywacją dla rozwijania budownictwa mieszkaniowego będzie: tworzenie jeszcze lepszych warunków mieszkaniowych, chęć posiadania własnego mieszkania dla nowo utworzonej rodziny, budowa domu na wynajem (budownictwo związane z agroturystyką), itd. Nie przewiduje się zupełnie budowy budynków wielorodzinnych. Nawet spodziewana poprawa sytuacji ekonomicznej ludności w horyzoncie średnio-, a zwłaszcza długookresowym, nie spowoduje silnego wzrostu budownictwa mieszkaniowego. Brak bowiem

będzie przyczyn demograficznych (patrz: dział „Demografia”). Przy malejącej liczbie mieszkańców gminy, a szczególnie liczby ludzi młodych, skala rozwoju budownictwa mieszkaniowego będzie niewielka. Szacuje się, że w przedziale czasu średniookresowym, tj. do roku 2010, wybuduje się od 100-120 domów jednorodzinnych i zagrodowych; łącznie o powierzchni użytkowej ok. 16500 m². Biorąc pod uwagę ubytki, tj. ok. 15 domów o łącznej powierzchni użytkowej ok. 1000 m² otrzymujemy następujące wyniki:

Wskaznik	1996 r.	2010 r.
powierzchnia użytkowa mieszkań	77970	93500
ilość mieszkańców	4769	4400 (4200)
powierzchnia użytkowa na I mieszkańca	16,3	21,2 (22.3)

Przewiduje się, że z wymienionej liczby nowobudowanych domów najwięcej zlokalizowanych będzie w Bartniczce - Zdrojach (ok. 40), mniej w Radoszkach (ok. 20) i reszta we wsiach pozostałych (średnio po ok. 5). Część budynków może być lokalizowana w „plombach”, tj. między już istniejącymi budynkami, lub przy zastosowaniu wtórnych podziałów działek istniejących (np. w przypadku konieczności budowy drugiego domu dla powiększającej się rodziny).

Nie powinno się lokalizować budynków bezpośrednio przy głównych drogach, w szczególności przy drodze wojewódzkiej (do 31.12.1998 r. - krajowej regionalnej), a także drogach powiatowych (do 31.12.1998 r. - wojewódzkich). W sytuacji wyjątkowej, kiedy budynek mieszkalny trzeba przy takiej drodze usytuować, najmniejsza odległość budynku jednorodzinnego od zewnętrznej krawędzi jezdni drogi wynosi 30 m. Należy tu uwzględnić projektowane poszerzenie korony drogi. Architektura budynków powinna nawiązywać do tradycyjnych, miejscowych form.

III. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.

Określenie zapotrzebowania na nowe, konkretne obiekty usługowe w okresie kierunkowym jest trudne, albowiem potrzeby na poszczególne usługi krystalizują się niejednokrotnie bardzo powoli lub pojawiają w sposób nagły, jak np. w dziedzinie oświaty - w związku z wprowadzeniem reformy oświatowej. Przykładem wolno rosnącej potrzeby jest dom opieki społecznej dla ludzi starszych, którego brak ujawni się w czasie, kiedy znacznie wzrośnie liczba ludzi w podeszłym wieku.

Z całą pewnością nowe, ważne obiekty usługowe służące całej gminie winny być lokalizowane we wsi Bartniczka, jako przyszłym „centrum” gminy, na co wskazuje kilka przyczyn:

- we wsi Bartniczka już teraz znajduje się siedziba władz gminnych, poczta, bank, stacja benzynowa, stacja kolejowa i liczące się w gminie zakłady pracy,
- wieś Bartniczka skupia wszystkie szlaki komunikacyjne, nie wyłączając turystycznych. Tędy przebiega droga krajowa nr 544 (od 1.01.1999 r. - droga wojewódzka) i linia kolejowa Laskowice-Grudziądz-Brodnica-Działdowo, przy której stacja kolejowa pn. Radoszki oprócz przystanku osobowego ma warunki do przeładunku towarów,
- wieś Bartniczka położona jest na skraju lesistych, atrakcyjnych turystycznie części Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. Przebiega tędy „zielony szlak” turystyki pieszej, a w przyszłości projektowane będą także szlaki turystyki rowerowej i konnej. Poza tym kanałem Brynica można połączyć się ze szlakiem kajakowym na Drwęcy. Także bliskie sąsiedztwo (ok. 6 km) Górzna, gdzie znajdują się 2 jeziora z kąpieliskami sprawia, że Bartniczka ma szansę zwiększyć swoją rolę turystyczną,
- wieś Bartniczka jest w pełni wyposażona w urządzenia komunalne, co stanowi podstawowy warunek lokalizacji jakichkolwiek ważniejszych obiektów

Przewiduje się następujące znaczniejsze zmiany w infrastrukturze społecznej gminy w stosunku do stanu istniejącego:

- w zakresie administracji; przeniesienie komendy policji do Bartniczki w związku ze znacznym wzrostem liczby mieszkańców tej wsi oraz sąsiadujących Zdrojów i Radoszek, a także dużą ilością osób przyjezdnych w okresie turystycznym. Pożądana rozbudowa banku,
- w zakresie oświaty; dostosowanie szkół podstawowych w Radoszkach i Jastrzębiu do systemu gimnazjalnego wprowadzonego reformą szkolnictwa. Pożądane rozszerzenie programu przedszkolnego,
- w zakresie kultury; budowa świetlicy w Bartniczce oraz ewentualnie w Gutowie i Komorowie,
- w zakresie zdrowia i opieki społecznej; budowa gminnego ośrodka zdrowia w Bartniczce oraz tamże domu opieki dla ludzi starszych,
- w zakresie gastronomii; budowa restauracji lub większego baru w Bartniczce oraz rozbudowa baru w Radoszkach,
- w zakresie handlu; rozbudowa obiektów istniejących lub budowa nowych, odpowiednio do zapotrzebowania.

KIERUNKI ROZWOJU GOSPODARCZEGO

I. ROLNICTWO.

Gmina Grażawy utrzyma swój rolniczy charakter, choć posiada także warunki naturalne umożliwiające, w ograniczonym zakresie, rozwój turystyki. Rozwój rolnictwa powinien być ukierunkowany na:

1. Utrwalanie i unowocześnianie wysokotowarowych gospodarstw rolnych.
  2. Rozwój usług na rzecz rolnictwa.
  3. Rozwój działalności związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym.
- Dla działań wymienionych w punktach 1 i 3 istnieją pewne bariery (patrz: str. 9 i 10), tym niemniej działalność taką da się prowadzić.

Rolnicza przestrzeń produkcyjna, to przede wszystkim wysoczyzna morenowa położona w południowej części gminy, ograniczona od północy drogą: Brodnica - Bartniczka - Lidzbark. Obszar ten charakteryzuje się stosunkowo dobrymi glebami, które powinny być w maksymalnym stopniu chronione. Ochronie podlegają także wartościowe rolniczo użytki rolne położone w północnej i wschodniej części gminy, przy czym należy tu ograniczyć intensywną gospodarkę rolną na rzecz rolnictwa ekologicznego i zintegrowanego.

W przyszłości ulegnie zmianie struktura wielkości indywidualnych gospodarstw rolnych; będą zwiększały swoją powierzchnię. Szacuje się, że ok. roku 2010 ich średnia powierzchnia będzie miała 17 ha, tj. tyle, ile obecnie mają gospodarstwa w niektórych krajach Unii Europejskiej. Przy powierzchni 5159 ha zajętych przez gospodarstwa indywidualne daje to liczbę gospodarstw mniejszą o 196, w porównaniu z rokiem 1996, a więc spadek ich ilości o 39,2%. Dla porównania w latach 1988-1996 liczba indywidualnych gospodarstw rolnych zmniejszyła się o ok. 7%.

Tempo zmian strukturalnych jest trudne do przewidzenia, gdyż w dużym stopniu zależy od decyzji politycznych określających datę wstąpienia Polski

do Unii Europejskiej i od „strategii rozwoju wsi” ustalonej przez Państwo. Przystosowanie rolnictwa do wymogów zachodnioeuropejskich będzie procesem ciągłym z granicą czasową, którą niełatwo określić, ale teoretycznie zakłada się, że okres ten wyniesie 20-25 lat.

Przemiany strukturalne w rolnictwie będą miały swoje odbicie w przemianach demograficznych (patrz rozdział: „Kierunki przemian społecznych”, podrozdział: „Demografia”) oraz w zmianie źródeł utrzymania. Duża część starszych rolników przejdzie na emeryturę, przy czym zostaną stworzone dla nich zachęty do przekazywania gruntów na rzecz powiększania gospodarstw, zwłaszcza przez rolników młodych. Zachęty te, to system wcześniejszych emerytur według nowych zasad. Poza tym, część osób dotychczas utrzymujących się z rolnictwa przejdzie do pracy w usługach, a część wyemigruje do miast.

W ten sposób, stopniowo, rolnictwo będzie się unowocześniało i przystosowywało do rolnictwa Unii Europejskiej.

II. PRZEMYSŁ.

W gminie Grażawy trudno z góry zaplanować jakąś formę przemysłu. Przyciągnięcie potencjalnych inwestorów skłonnych otworzyć na terenie gminy swoje zakłady produkcyjne może zależeć głównie od inwencji i osobistych kontaktów przedstawicieli lokalnych władz. Oprócz zasobów siły roboczej, gmina posiada pewne walory własne, które mogłyby ich zachęcić do zainwestowania na tym terenie; posiada oczyszczalnię ścieków, zostanie w pełni zwodociągowana i prawie w całości objęta kanalizacją sanitarną, a w niedługim czasie także zgazyfikowana; przebiega przez nią linia kolejowa i jest położona przy drodze wojewódzkiej, a także w pobliżu dynamicznie rozwijającego się ośrodka miejskiego - Brodnicy. Można przewidywać, że będą to zakłady oparte na zagospodarowaniu surowców rolnych

wytwarzanych na terenie gminy, a więc przetwórstwie rolno-spożywczym, choć nie należy wykluczać innych branż.

Aby być przygotowanym na pojawienie się ewentualnych ofert inwestorskich, a także by samemu promować Gminę, jako atrakcyjnego partnera gospodarczego przewiduje się kilka terenów, które mogą być przeznaczone na cele inwestycyjne. Zostały one pokazane na mapie pn. „KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO”.

III. TURYSTYKA.

Turystyka nie może odgrywać pierwszoplanowej roli w gospodarce gminy Grażawy, a to z powodu ograniczonej możliwości wykorzystania zasobów przyrodniczych dla celów turystycznych. Może być natomiast doskonałym uzupełnieniem głównej gałęzi gospodarczej, tj. rolnictwa.

Obszar zainteresowania turystycznego składa się z Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (GLPK) wraz z jego otuliną, która wg nowego „Planu ochrony GLPK” włączona została do obszaru chronionego krajobrazu. Razem stanowi to 57% powierzchni terenu gminy (4740 ha). Plan ten ustala wytyczne do zagospodarowania przestrzennego gminy, które w poważnym stopniu ograniczają chłonność turystyczną określonego wyżej obszaru; np. wyłącza formę swobodnej penetracji terenu lasów, dopuszczając jedynie użytkowanie: znakowanych szlaków turystycznych, jeziora Samińskiego, wąskiego pasa terenu nad tym jeziorem oraz rzeki Drwęcy i Brynicy wraz z ich brzegami. Jezioro Gutowo (4,0 ha) z jego brzegami jest prawie niedostępne i wymaga rekultywacji.

Przy istniejących w granicach gminy szlakach turystycznych o długości ok. 10 km i przyjęciu 1,5-krotnej rotacji otrzymujemy ok. 300 turystów na 1 dzień. Tafla wody jeziora Samińskiego zapewnia wypoczynek (żaglówki, kajaki, rowery wodne, deski windsurfingowe, pływanie, wędkarstwo) ok. 50 osobom. Dodając do tego pewną ilość osób (ok. 30), które chciałyby

wyruszyć kajakiem na spływ Brynicą i Drwęcą w rejon jezior brodnickich, otrzymujemy łącznie przybliżoną liczbę ok. 450 turystów, którzy w jednym dniu, w szczycie sezonu letniego mogą aktywnie wypoczywać na terenie gminy Grążawy. Przy częściowym uwzględnieniu terenu gminy Brzozie, pojemność turystyczną tzw. „Obszaru Samińskiego” określa się na ok. 760 osób.

Dla tak stosunkowo dużej grupy osób potrzebna jest baza noclegowa, która powinna być rozlokowana zgodnie z zaleceniami „Planu ochrony GLPK”. Wsie Radoszki i Bartniczka, ze swoim bogatym zestawem usług (m.in. Urzędem Gminy, ośrodkiem zdrowia, bankiem, pocztą, przystankiem kolejowym i stacją benzynową) i położeniem pośrodku obsługiwanego terenu, kwalifikują się do pełnienia roli ośrodków usług turystycznych.

Całość problemów związanych z zagospodarowaniem turystycznym gminy, w tym agroturystyką i łączącą się z nią koniecznością wytyczenia szlaków do jazdy konnej i rowerowej, powinna być rozstrzygnięta w odpowiednim miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

IV. LEŚNICTWO.

Program zalesień i zadrzewień został omówiony w rozdziale „Ochrona środowiska przyrodniczego” (patrz: str. 19-21). Wymagane jest opracowanie odpowiedniego planu zagospodarowania przestrzennego zadrzewień w południowej, rolniczo-produkcyjnej części gminy.

KIERUNKI ROZWOJU KOMUNIKACJI

I. DROGI.

Od 1999 roku w związku z reformą administracyjną kraju nastąpi zmiana zarządców dróg. Dotychczasowa droga krajowa będzie drogą wojewódzką, natomiast dotychczasowe drogi wojewódzkie przejdą pod zarządek instytucji powiatowych. Drogi gminne pozostaną w obecnym zarządzie.

W okresie kierunkowym nie przewiduje się zmian podstawowego układu drogowego w gminie. Cały wysiłek inwestycyjny powinien być skierowany na modernizację dróg istniejących w celu nadania tym drogom prawidłowych parametrów technicznych. Przyszła droga wojewódzka Brodnica - Lidzbark powinna mieć szerokość w liniach rozgraniczających 25 m. Podobną szerokość winny mieć drogi powiatowe. Szczególnie konieczne jest wykonanie na drodze wojewódzkiej korekty łuków zgodnie z „Wytycznymi projektowania dróg” (WPD-2) z 1995 r. Przy lokalizacji obiektów budowlanych wzdłuż drogi wojewódzkiej i dróg powiatowych należy stosować taką odległość od drogi, aby uwzględnić ochronę terenu przyległego i samych użytkowników dróg przed wzajemnym niekorzystnym oddziaływaniem. Należy w tych wypadkach stosować art. 43 ustawy z 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz. U. nr 14 z 1985 r.). Według tego artykułu najmniejsze odległości obiektów budowlanych od dróg publicznych liczone od zewnętrznej krawędzi jezdni wynoszą:

- od dróg wojewódzkich; na terenie zabudowy wsi - 10 m,
poza terenem zabudowy - 25 m,
- od dróg powiatowych; na terenie zabudowy wsi - 8 m,
poza terenem zabudowy - 20 m.

Ze względów ekologicznych odległość obiektów przeznaczonych na stały pobyt ludzi od zewnętrznych krawędzi jezdni wynoszą:

- dla budynków jednokondygnacyjnych - min. 30 m,
- dla budynków wielokondygnacyjnych - min. 40 m.

II. KOLEJE.

Przebiegająca przez gminę linia kolejowa Laskowice-Grudziądz-Brodnica-Działdowo będzie w okresie kierunkowym utrzymana. Linia ta zachowa swoje drugorzędne znaczenie w krajowym układzie kolejowym. Natomiast w układzie lokalnym, zwłaszcza w zakresie przewozów towarowych, nadal będzie spełniała ważną rolę. Pod względem przestrzennym (drugi pas torowy) linia nie będzie rozbudowywana.

III. KOMUNIKACJA ZBIOROWA.

Komunikacja zbiorowa będzie nadal oparta na PKS-ie, a sieć drogowa gminy umożliwi dotarcie autobusów do wszystkich większych miejscowości. Dowóz dzieci do szkół gimnazjalnych zapewnią „gimbusy”, zaś zmodernizowanie dróg pozwoli na lepsze rozwożenie uczniów po gminie.

IV. ZAPLECZE TECHNICZNE TRANSPORTU.

Obsługę techniczną pojazdów mechanicznych i maszyn samobieżnych będą prowadziły, stosownie do potrzeb, prywatne warsztaty. Zaopatrzenie w oleje i benzyny zapewni istniejąca w Bartniczce stacja benzynowa oraz ewentualne, nowe stacje przy drodze wojewódzkiej na odcinku Brodnica - Bartniczka.

KIERUNKI ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

I. ZAOPATRZENIE W WODĘ.

Przewiduje się zaopatrzenie wszystkich wsi gminy Grążawy w wodę z wodociągu. Ogólne zasady rozwiązań technicznych prowadzące do osiągnięcia tego celu przedstawiają się następująco:

Wykorzystane będą trzy istniejące stacje wodociągowe: w Grążawach, Radoszkach oraz Nowych Świerczynach. Stacje te będą pracowały w jednym wspólnym układzie sieciowym wodociągu gminnego. Aby otrzymać odpowiednią ilość wody i utrzymać ciśnienie 50-52 m słupa wody w Grążawach, 30-42 m słupa wody w Radoszkach i 30-45 m słupa wody w Nowych Świerczynach, stacje te będą zmodernizowane i rozbudowane. Dla zapewnienia wymaganego ciśnienia proponuje się wybudować 2 pompownie sieciowe zlokalizowane w Starych Świerczynach i w Jastrzębiu. Pompownie te sterowane byłyby automatycznie w zależności od spadku ciśnienia w sieci wodociągowej przed pompownią.

W planach rozbudowy sieci wodociągowej zostanie uwzględnione wykorzystanie sieci istniejącej. Poważne różnice terenowe (najniższa rzędna terenu wynosi 73.00 m n.p.m., a najwyższa 154.00 m n.p.m.) wymusza zastosowanie reduktorów ciśnień. Projektuje się ich 15 sztuk rozmieszczonych w niejednakowej ilości w poszczególnych wsiach. Ponadto przewiduje się budowę pompowni w specjalnych podziemnych komorach.

Szczegóły rozbudowy wodociągu dla wszystkich wsi gminy Grążawy zawarte są w dokumentacjach opracowywanych od szeregu lat przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodno-Ściekowej „BIOBOX” Sp.cyw. - Wiesław Mikołajczuk i s-ka z Torunia.

II. ODPROWADZANIE I OCZYSZCZANIE ŚCIEKÓW BYTOWO-GOSPODARCZYCH.

W 1998 roku dla gminy Grążawy opracowany został przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodno-Ściekowej „BIOBOX” z Torunia „Program odprowadzania i oczyszczania ścieków bytowo-gospodarczych”. Rozwiązania techniczne przyjęte w tym programie i akceptowane przez Zarząd Gminy są następujące:

- ścieki z całej gminy będą odprowadzane do istniejącej oczyszczalni ścieków w Bartniczce. Oczyszczalnia ta będzie rozbudowana i zmodernizowana w 2 lub 3 etapach do takiej wielkości, aby mogła docelowo przyjąć 490 m³/d ścieków. Równoważna ilość mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnię wyniesie 3250 M. Jest to liczba zgodna z docelową liczbą mieszkańców gminy (patrz rozdział: „Kierunki przemian społecznych - demografia”, str. 38),
- istniejąca oczyszczalnia ścieków w Komorowie należąca do Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa ulegnie likwidacji,
- ścieki ze wsi Gutowo i Samin, położonych na wschodnim skraju gminy zostaną odprowadzone do oczyszczalni w Bartniczce poprzez istniejący system kanalizacji we wsi Radoszki i dalej we wsi Bartniczka,
- skanalizowane również zostaną wsie Grążawy, Łaszewo i Zdroje,
- ze względu na brak opłacalności budowy wiejskich kanalizacyjnych systemów zbiorowych, w I etapie nie przewiduje się, by skanalizować wsie o zabudowie rozproszonej, takie jak: Igliczyzna, Belfort, Koziary, Świerczynki,
- dla 4 pozostałych do skanalizowania wsi położonych w południowo-zachodniej części gminy, tzn. Jastrzębia, Komorowa, Starych Świerczyn i Nowych Świerczyn, opracowano kilka wariantowych rozwiązań odprowadzenia ścieków. Wybrany wariant - „I A” zakłada, że także ścieki z tych wymienionych wsi odprowadzone będą do oczyszczalni ścieków w

Bartniczce. Mianowicie w Jastrzębiu zostanie wybudowana kanalizacja sanitarna i przepompownia ścieków, do której doprowadzone zostaną ścieki z Komorowa, Starych i Nowych Świerczyn. Przepompownia w Jastrzębiu będzie przetłaczać ścieki ze wszystkich 4 wsi bezpośrednio do oczyszczalni ścieków w Bartniczce poprzez przewód tłoczny o długości ok. 7,77 km. Przewód ten na całej długości będzie przebiegał przez teren gminy Grażawy. Bezpośrednio do grawitacyjnej sieci kanalizacyjnej w Jastrzębiu będą przepompowywane ścieki z Komorowa i Nowych Świerczyn. W każdej z tych wsi zajdzie potrzeba budowy jednej przepompowni ścieków. Także w Starych Świerczynach należy wybudować przepompownię, która przetłaczać będzie ścieki do kanalizacji we wsi Nowe Świerczyny,

- oczyszczalnia ścieków w Bartniczce będzie także oczyszczala ścieki przywożone z gospodarstw zabudowy rozproszonej, wcześniej zgromadzone tam w zbiornikach bezodpływowych.

III. ELEKTROENERGETYKA.

Wymienione w tomie I „studium”, pn. „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego” (str. 103), braki w sieci elektroenergetycznej i stacjach transformatorowych na terenie gminy Grażawy przewiduje się uzupełnić.

Program rozbudowy i modernizacji sieci wiejskiej, jaki posiada Zakład Energetyczny Toruń S.A., przewiduje we wsi Komorowo budowę 3 słupowych stacji transformatorowych o napięciu 15/0,4 kV. Zakłada się również przeprowadzenie modernizacji ok. 2 km sieci średniego napięcia oraz ok. 9 km sieci niskiego napięcia.

Powyższe zamierzenia należą do zamierzeń krótkookresowych. W następnych latach przewiduje się dalszą rozbudowę sieci niskiego napięcia oraz budowę kolejnych stacji transformatorowych. W szczególności

rozbudowa sieci sanitarnej i związana z tym budowa licznych przepompowni ścieków oraz budowa ewentualnych zakładów produkcyjnych, będą wymagały nowych inwestycji z zakresu elektroenergetyki.

Należy w przyszłości unikać prowadzenia nowych linii energetycznych przez teren lasów parku krajobrazowego.

Zgodnie z Zarządzeniem Ministra Górnictwa i Energetyki z dnia 28 stycznia 1985 r. (M.P. nr 3, poz. 24 z dnia 28.02.1985 r.) w sprawie szczegółowych wytycznych projektowania i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych w zakresie ochrony ludzi i środowiska przed oddziaływaniem pola elektromagnetycznego, dla linii napowietrznych wysokich napięć obowiązują następujące strefy ochronne:

- * 110 kV - I strefa: 18 m, II strefa: 8 m od osi linii,
- * 220 kV - I strefa: 30 m, II strefa: 10 m od osi linii.

W I strefie natężenie pola elektromagnetycznego nie przekroczy 1kV/m - strefa wolna od zabudowy mieszkalnej.

W II strefie natężenie pola elektromagnetycznego do 10 kV/m - dopuszczalna zabudowa nie przeznaczona na stały pobyt ludzi.

Podane wielkości stref są odległościami maksymalnymi. Ewentualne zmniejszenie strefy wymaga każdorazowo uzgodnienia z Zakładem Energetycznym Toruń S.A.

IV. GAZOWNICTWO.

Przez gminę Grażawy przewidywane jest przeprowadzenie gazociągu wysokiego ciśnienia D_n200 , $P=6,3$ MPa relacji Brodnica - Nowe Miasto Lubawskie.

Gazociąg ten umożliwi zgazyfikowanie całej gminy. Od stacji redukcyjno-pomiarowej, którą przewiduje się usytuować we wsi Grażawy, rozprowadzona zostanie po gminie sieć gazociągu średniego ciśnienia, a od

niej, poprzez indywidualne reduktory lub kolejne stacje redukcyjne i sieć niskiego ciśnienia, gaz trafi do odbiorców na terenie gminy.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 listopada 1995 r. (Dz. U. nr 139, poz. 686) obowiązują następujące minimalne odległości od w/w gazociągu wysokiego ciśnienia:

- * od zespołów wiejskich,
budynków mieszkalnych o zwartej zabudowie - 25 m,
- * od pojedynczych budynków mieszkalnych - 20 m,
- * od granic działki budynku użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego - 35 m,
- * od linii energetycznej o napięciu powyżej 110 kV - 20 m,
- * od innych obiektów odległości są mniejsze.

V. TELEKOMUNIKACJA.

Przewiduje się, że każde gospodarstwo domowe będzie wyposażone w telefon stacjonarny. Jeśli dodać sklepy, punkty usługowe, budynki użyteczności publicznej, zakłady pracy itp., otrzymamy liczbę ok. 1200-1500 abonentów wobec 489 w stanie istniejącym.

Dla rozwoju telekomunikacji projektuje się linie światłowodowe relacji Toruń - Brodnica - Nowe Miasto Lubawskie. W zamierzeniach krótkookresowych przewiduje się na przełomie lat 1998/1999 zwiększenie pojemności centrali w Radoszkach o 74 NN, a w miejscowości Łaszewo planowana jest wymiana centrali FT na centralę SPC 100 NN.

Gwałtowny rozwój w ostatnich latach telefonii komórkowej pozwala zakładać, że ten rodzaj telekomunikacji także w Grażawach uzupełni telefonię przewodową i zmniejszy na nią zapotrzebowanie.

VI. MELIORACJE.

Zakłada się, że wszystkie obiekty związane z gospodarką wodną i retencjonowaniem wód, planowane przez Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, zostaną zrealizowane.

Na terenie gminy nie przewiduje się budowy zbiorników retencyjnych. Dla retencjonowania wód wykorzystana się istniejące naturalne zbiorniki wodne (tzw. mała retencja).

Koncepcja budowy obiektów i urządzeń małej retencji przedstawia się następująco:

1. Jezioro Gutowo; projektuje się budowę przepustu z piętrzeniem na drodze.
2. Jezioro Samińskie; regulację stanu wody zapewni budowla piętrząca na wypływie w pobliżu drogi Radoszki - Samin.
3. Mokradła na obszarze odwadnianym górnym odcinkiem ciekłu: Samianka - wieś Samin; budowla piętrzenia na linii drogi gruntowej Małe Leżno - Gutowo wykorzysta możliwość okresowego podtopienia mokradeł.
4. Mokradła - stawy Łaszewo - wieś Łaszewo; modernizacja systemu melioracyjnego oraz wykorzystanie naturalnych zagłębień i wyrobisk torfu w dolinie rowu szczegółowego (dopływ Drwęcy).
5. Jezioro Rybka - wieś Jastrzębie; przewiduje się budowę przepustozastawki ma rowie szczegółowym - dopływie Pissy.
6. Mokradła w dolinie rzeki Pissy - wieś Cieńkusz i Bachor; przewiduje się budowę dwóch zastawek (wsie: Cieńkusz i Bachor) wraz z podniesieniem korony dróg lokalnych i modernizacją mostów. Działanie to może być związane z odbudową dawnego młyna w Bachorze.
7. Jezioro Bajońko i zbiornik wody we wsi Grażawy; przewiduje się odmulenie i pogłębienie obu zbiorników.

8. Zbiornik Młyński - Pólko - wieś Bartniczka; proponuje się odbudowę dawnego młyna Pólko na rzece Pissie.
9. Mokradła i nieużytki na połączeniu rzek Brynicy i Pissy - Wybudowanie Radoszkowskie; przewiduje się modernizację systemu melioracyjnego, wyposażenie w zastawki i przepustozastawki sieci rowów i budowę jazu na rzece Brynicy.
10. Mokradła (starorzecza) w dolinie Brynicy - wieś Madera; przewiduje się budowę przepustu z piętrzeniem na wypływie ze zbiornika wodnego (Rów) oraz zmodernizowanie systemu melioracyjnego w dolinie Brynicy i Samianki.

Program małej retencji przyniesie szereg korzyści gospodarczych (hodowla ryb, mała energetyka itd.) oraz przyrodniczych w aspekcie ochrony fauny i flory Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

VII. USUWANIE ODPADÓW.

W horyzoncie czasowym krótkookresowym gospodarka odpadami komunalnymi (bo tylko takie wchodzi w grę w gminie Grażawy) będzie się odbywała tak jak dotychczas. Odpady będą składane do pojemników, a następnie wywożone na wysypisko poza teren gminy.

Jednakże w horyzoncie średniookresowym, a zwłaszcza długookresowym, do problemu odpadów potrzebne jest podejście systemowe. Bez względu na wejście Polski do Unii Europejskiej (gdzie obowiązują surowe uregulowania prawne w zakresie ochrony środowiska) trzeba będzie zastosować nowoczesne metody składowania i unieszkodliwiania odpadów.

Przede wszystkim w związku z reformą samorządową, obowiązek organizacji i koordynacji gospodarki odpadami przechodzi do zakresu działań samorządu powiatowego. Jest to tym bardziej słuszne, że konieczność składowania odpadu końcowego zmusza do poszukiwań

lokalizacji wysypisk w większej przestrzeni niż gmina. Także wprowadzanie metod unieszkodliwiania odpadów przez konieczność zastosowania metod termicznych nie pozwala „załatwić” tego problemu pojedynczym gminom.

Zatem dokładne ustalenie zasad gospodarki odpadami komunalnymi dla gminy Grażawy nastąpi na poziomie planu zagospodarowania przestrzennego powiatu brodnickiego.

OBSZARY DO OBJĘCIA MIEJSCOWYMI PLANAMI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Wskazuje się następujące obszary, dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe na podstawie przepisów szczególnych lub ze względu na istniejące uwarunkowania:

- * zespół wsi Bartniczka - Zdroje ze stacją kolejową w Radoszkach,
- * wieś Radoszki,
- * wieś Grażawy,
- * wieś Łaszewo,
- * wieś Jastrzębie,
- * wieś Nowe Świerczyny,
- * samiński rejon turystyczny,
- * pasy zadrzewień ochronnych.

PRACOWNIA USŁUGOWA BUDOWNICTWA

architecton

Edward Morczyński

UL. ZAULEK 4/5, 86-300 GRUDZIĄDZ
TEL. (0-51) 259-49, TEL. KOM. 0 601 623 094
NIP 876-188-19-81, Regon 870496415

Grudziądz, kwiecień 1999 roku

BIBLIOGRAFIA

- Praca zbiorowa. „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Poradnik metodyczny” - Ministerstwo Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Kraków 1996 r.,
- „Problematyka przyrodnicza w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy” praca zbiorowa pod redakcją M. Teisseyre-Sierpińskiej - Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa 1997 r.,
- „Człowiek i środowisko. Studia rozwoju gmin” - Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa 1998 r.,
- „Uwarunkowania przyrodnicze w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Materiały z konferencji w Łodzi w listopadzie 1997 r.” - Towarzystwo Urbanistów Polskich,
- „Człowiek i środowisko. Gospodarka przestrzenna i Komunalna. Standardy urbanistyczne” - Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa 1998 r.,
- „Gospodarka przestrzenna gmin - poradnik. Prognoza skutków wpływu ustaleń planu na środowisko przyrodnicze” - Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej Oddział w Krakowie. 1995 r.,
- Jan Maciej Chmielewski; „Teoria urbanistyki - wybrane zagadnienia”,
- Władysław Korzeniewski; „Odległości w zabudowie i zagospodarowaniu terenu” - Warszawa 1998 r.,
- „Informacja o działaniach Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w okresie od listopada 1997 r. do września 1998 r.” - Warszawa 1998 r.,
- Przyszłość wsi i rolnictwa - wyzwania i szanse” - Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 1999 r.

WYKAZ MAP STANOWIĄCYCH INTEGRALNĄ CZĘŚĆ „STUDIUM”:

I. MAPY PODSTAWOWE W SKALI 1:10000:

1. UWARUNKOWANIA: „Dotychczasowe użytkowanie terenów”,
2. UWARUNKOWANIA: „Środowisko przyrodnicze”,
3. UWARUNKOWANIA: „Rolnictwo - bonitacje gleb”,
4. UWARUNKOWANIA I KIERUNKI: „Zasoby dziedzictwa kulturowego i ich ochrona”,
5. UWARUNKOWANIA I KIERUNKI: „Infrastruktura techniczna”,
6. „KIERUNKI ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego”,
5. „KIERUNKI rozwoju przestrzennego gminy”

II. MAPY POMOCNICZE:

1. Mapa erozji gleb w skali 1:25000,
2. Inne rysunki wewnątrz części opisowych.